

TKKR.

Herfst 2023 • Tweede jaargang, nummer 3

WAARDE € 6,95

ELKE DAG
TKKR.NL

TUKKER met hart voor inhoud

EDDY VAN DER LEY
SCHREEF OVER
NOODLOT VRIENDEN

ENERGIECOACH
EGGY HELPT HUIS
VERDUURZAMEN

'TERRA LIBERA':
VAN WIE IS HET
(PLATTE)LAND?

Plant Liefde, Oogst Herinneringen

Bollenplantmiddag voor nabestaanden

zondag 5 november 11.00 - 14.00 uur

*Op de locaties Enschede, Borne, Almelo en Oldenzaal.
De bollen liggen klaar. Voor koffie/thee wordt gezorgd.*

CREMATORIA TWENTE

Meer informatie www.crematoriatwente.nl

Inhoud

12

POLITIEK

Wie is Tukker Pieter Omtzigt?

Nu hij met zijn NSC opzien baart in de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen zoomen we in op de man zelf.

Colofon

Aan dit nummer werkten mee
Robert Beernink, Patricia Elkhuzen, Hans Heerze, Robert Hoetink, Mirella Jellega, Wendy Kloezeman, Ayfer Koç, Heleen Lansink, Eddy van der Ley, André Scheffers, Simone Tiehatten, Peter van der Tol, Harriët Tomassen, Ellen Wigger.

Tips voor de redactie?
redactie@tkkr.nl

Vormgeving Bureau Gigengack

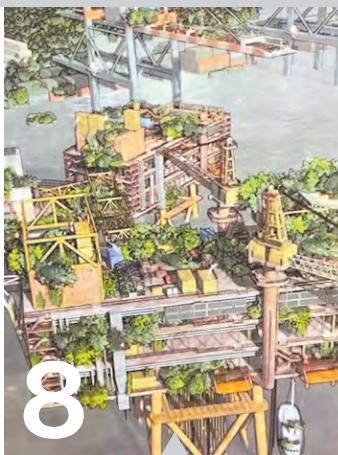
Druk BDU, Barneveld

Advertentiemogelijkheden, online en print
verkoop@tkkr.nl

TKKR. magazine is een uitgave van Stichting De Welle, KVK 80157726

Contact info@tkkr.nl

TKKR online www.tkkkr.nl

8

EXPOSITIE

Terra Libera

Tot en met 28 januari 2024 vindt in Rijksmuseum Twenthe en het omliggende landelijke gebied een grote publieksmanifestatie plaats rondom de vraag 'van wie is het (platte)land?'

EERBETOON

Noodlot in de woestijn

Met 'Heldendaad in de Sahara' heeft Enschedeër Eddy van der Ley een indrukwekkend boek afgeleverd. Hiermee eert hij postuum zijn boezemvriend en diens reisgenoot die heldhaftig hun einde tegemoet gingen in de Afrikaanse woestijn.

18

GEZONDHEID

Acne in de spotlight

Acne. Wat is het precies en wat kan eraan gedaan worden? Huidtherapeut Patricia Elkhuzen legt uit.

17

40

SPORT

Klootschieten

Het is de meest Twentse sport die er bestaat, maar vraag een willekeurige Tukker naar de regels en historie en je zult slechts stilte als antwoord krijgen.

44

DUURZAAMHEID

Energiecoaching

Elke woning heeft een andere aanpak nodig om te verduurzamen. Dat zegt energiecoach Eggy Voorneman uit Oldenzaal.

BESPAREN DOOR TE VERDUURZAMEN

VERLAAG VANDAAG NOG UW ENERGIEREKENING
MET EEN TEC WARMTEPOMP

*Uit voorraad
leverbaar!*

WARMTEPOMPEN
ZON- & WINDOPLOSSINGEN

TEC
WARMTEPOMPEN

WATERWINWEG 8 OLDENZAAL | 085-7927927 | WWW.TECWARMTEPOMPEN.NL

Hoofdzaken en randzaken

Een zwemdiploma is niet voldoende. We dreigen te verdrinken. Informatie overspoelt ons als een digitale vloedgolf. We leven in een tijdperk waarin cijfers en feiten ons bedelven. En in die wanorde vergeten we nog wel eens dat data op zichzelf niet meer is dan een verzameling getallen en letters. Het wordt pas waardevol wanneer het ons inzicht verschaft in de complexiteit van de wereld om ons heen. Het vermogen om hoofdzaken van randzaken te onderscheiden is de reddingsboei.

Hoofd- van randzaken te onderscheiden: dat is onze missie bij TKKR. We gaan niet mee met de 'waan van de dag', maar nemen afstand en signaleren belangwekkend nieuws. Online op www.tkk.nl bieden wij context om ontwikkelingen, lokaal en internationaal, te interpreteren. Zo wordt iedere week de situatie in Oekraïne uitgelicht en voorzien wij lezers van een nieuwsoverzicht bestaande uit gecureerde samenvattingen van artikelen uit het FD, de Volkskrant, Trouw en de NRC.

Gebeurtenissen belichten. Dat doen we ook in deze TKKR. Magazine. Zie deze uitgave als een zaklamp die de realiteit bijlicht. Eddy Van der Ley legt uit waarom zijn overleden boezemvriend een held is: op het moment dat hij wist dat hij sterven zou, werd zijn leven een randzaak en dat van anderen een hoofdzaak. Heleen Lansink denkt stappen vooruit in onzekere tijden, zeker voor een boerin. Ayfer

Koç beschrijft heel mooi wat er echt toe doet in het leven. Uiteraard gaan we ook in op de aankomende verkiezingen en de rol die Twente daarin speelt. Natuurlijk kijken we naar Pieter Omtzigt, een idealist die hoofd- van randzaken kan onderscheiden. Maar er zijn ook andere Oost-Nederlanders die een rol kunnen gaan spelen in Den Haag.

Data is slechts middel, geen doel. Informatie zonder betekenis, is als een boekenplank vol encyclopedieën zonder de vaardigheid om te kunnen lezen. Om waarheid werkelijkheid te doen worden, dient het van meerdere kanten beschenen te worden.

Dus pak je zaklamp en zie de wereld voor wat het is: een complex weefsel van hoofdzaken en randzaken, waarin het vermogen om ze van elkaar te onderscheiden een reddingsboei is.

*Namens Team TKKR,
Tom Luttkhuis*

Word abonnee!

En ontvang TKKR magazine
4 x per jaar thuis op de mat.

**Ga naar de website:
TKKR.nl**

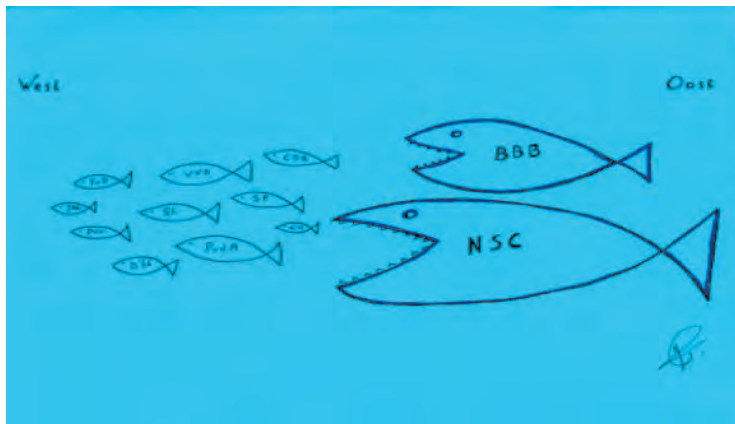

Een TWENTSE LENTE in november?

In de afgelopen jaren lijkt het alsof de Tukkers stil geworden zijn op het Haagse pluche. Is er in de afgelopen jaren wat veranderd en zo ja, wat is er dan veranderd?

Tijd om eens de balans op te maken van de invloed van Twente en, daaraan voorafgaande, het politieke stemgedrag van de Twentenaar in vergelijking met 'de westerling'. Eerst maar eens een voorzichtige analyse van het feitelijk stemgedrag.

TEKST PETER VAN DER TOL

De cijfers uit de Tweede Kamerverkiezingen van 1972, 1998 en 2021 op een rij zettende zie je opmerkelijke verschillen en overeenkomsten.

Enschede als 'grote stad' in Twente liet in deze jaren een vergelijkbaar stemgedrag van de kiezer zien als de provincie Zuid-Holland. In 1998 zit er een trendbreuk bij de PvdA. Verder kun je de uitkomsten bijna op elkaar leggen. Niet bepaald verrassend is dat het aantal stemmen op confessionele partijen bij de plattelandsgemeenten groot is en dat dit een fors dalend beeld geeft. In de gemeentes Tubbergen en Dinkelland liep het percentage stemmers op het CDA terug van 73% in 1972 naar 33% in 2021. Overigens is het stemgedrag

in de gemeenten Tubbergen en Dinkelland nagenoeg gelijk. Oldenzaal als kleine stad heeft over de gehele linie een stemgedrag dat zich tussen de plattelandsgemeenten en Enschede in beweegt.

Conclusie: het stemgedrag in Twente is niet overal gelijk. Er is niet één uniforme Tukker. In Twente komen duidelijke verschillen voor en die lijken in directe relatie te staan met verstedelijking.

Afname

De relatieve afname van de positie van de PvdA en het CDA is overal ongeveer gelijk. Opkomende partijen, zoals PVV, FvD, SP en Groen Links hebben in de onderzochte gemeenten voor een aanzienlijk deel van de afname gezorgd.

Omdat de veranderingen in het stemgedrag tussen 1972 en 2021 (de trend) overal ongeveer gelijk zijn, blijven de verhoudingen tussen platteland en verstedelijkt gebied gelijk.

Vertegenwoordiging

Zijn wij goed vertegenwoordigd in politiek Den Haag? Het antwoord daarop kan kort zijn: nee.

Niet één minister of staatssecretaris in de huidige regering is uit Twente afkomstig. Christianne van der Wal is trouwens wel in Oldenzaal geboren, maar op 2-jarige leeftijd naar Castricum vertrokken. De Tweede Kamer kent 5 personen afkomstig uit Overijssel. Dat zijn magere aantallen.

In het meer recente verleden waren er wel de nodige personen uit Twente op invloedrijke posten. Denk aan Ankie Schreijer-Pierik, Sabine Uitslag, Ank Bijleveld of Henk Kamp.

Naar de nabije toekomst gekeken ziet het er naar uit dat de aangekondigde politieke aardverschuiving vooral zichtbaar zal zijn in de plattelandsgemeenten. Het aandeel van het CDA in Tubbergen en Dinkelland in 2021 was 35% en 31%. De kansen voor de BBB van Caroline van der Plas

en het Nieuw Sociaal Contract (NSC) van Pieter Omtzigt om een aanzienlijk contingent kiezers achter zich te krijgen lijken groot. Kiezen voor hen kon weleens bijltjesdag voor het CDA betekenen. Zeker omdat het herkenbare en toegankelijke stemmenkanonnen uit Deventer en Enschede zijn. Zullen zij in hun kielzog vertegenwoordigers uit Overijssel meenemen? Bij BBB lijkt het daar niet op. Bij NSC staan er naast Pieter Omtzigt welgeteld twee mensen uit Overijssel op de lijst op de plaatsen 6 en 42. De provincie Overijssel stond bij de provinciale verkiezingen pal achter Caroline van der Plas. Op de kandidatenlijst van de BBB voor de Tweede Kamerverkiezingen zijn mensen uit Overijssel helaas met een lampje te zoeken. Kortom, een magere vertegenwoordiging vanuit deze provincie.

Spannend

Een zeldzaam spannende politieke periode breekt aan, waarbij de traditionele partijen het gevecht aangaan met stemmenkanonnen als Pieter Omtzigt en Caroline van der Plas. En dat alles in een roerige tijd waarin vertrouwen, stikstof, milieu, toeslagen en inflatie de uitdagingen vormen. We gaan het zien! ■

Tweede Kamerverkiezingen van 1972 en 2021

		PvdA	CDA	VVD	D66
Enschede	1972	32%	24%	13%	4%
	2021	7%	11%	17%	14%
Zuid-Holland	1972	32%	25%	16%	5%
	2021	5%	8%	22%	15%
Oldenzaal	1972	15%	51%	12%	3%
	2021	5%	19%	25%	14%
Dinkelland/ Tubbergen	1972	7%	73%	6%	1%
	2021	3%	33%	26%	8%

Anders zou ik eeuwig *spijt* hebben

Hoe zou ze eraan toe zijn? Met die kwellende vraag loop ik door de roomwitte en serene gangen van het ziekenhuis naar haar kamer. Mijn ogen zoeken naar haar bed, maar vinden het leeg. Ze zit ineengekrompen en voorovergebogen, met neergeslagen ogen op een stoel. Het is niet duidelijk of ze slaapt of naar de grond tuurt. Alle energie lijkt uit haar te zijn verdwenen.

Hallo buurvrouw, hoe gaat het met je?', vraag ik haar. Ze tilt haar hoofd langzaam omhoog en zegt zachtjes en wat afwezig: 'Hallo'. Ik voel even een schok als door mijn hoofd schiet: 'Herkent ze mij wel?' Haar reactie is niet die van de enthousiaste en opgewekte buurvrouw zoals ik haar ken.

De charmante en lieve buurvrouw was al langer ziek. Van een andere buurvrouw kregen we te horen dat ze was opgenomen in het ziekenhuis, dat het niet goed ging met haar en ze binnen een paar dagen naar het hospice zou gaan.

Ik hoorde dit verdrietige bericht in de tijd dat allerlei sollicitatiegesprekken, vergaderingen, financiële analyses en ander werk mijn tijd opslokten. Het bericht maalde continu door mijn hoofd en knaagde aan mij: ik moest haar zien en spreken want op dit soort verdrietige momenten ben je er voor de ander. Anders zou ik eeuwig spijt hebben.

Wat ging er door haar heen toen ik bij haar was, vroeg ik me af. Wat weet ze wel en wat niet over haar gezondheidstoestand? Die vragen stelde ik haar niet, maar ik vroeg haar wel hoe ze zich voelde en hoe de verzorging was. Ik vertelde haar hoe we samen naar de synagoge in Haaksbergen gingen, waar ik een lezing mocht houden over het door haar geschreven kookboek met Joodse gerechten, over lekker eten en over onze

buurt. Gelukkig kon ze zich dit allemaal herinneren en verscheen er langzaam meer kleur en leven op haar gezicht.

Elke keer als ik vanuit mijn werkplek thuis naar buiten kijk dan zie ik haar huis zielloos staan. Zou ze ooit terug komen? Zou ik ooit nog bij haar koffie drinken of zij bij mij? Zou ik haar nog een keer Turks eten brengen? Hoe zou het nu met haar gaan? Helaas kan ik haar niet bellen of appen want dat kan ze niet meer. Ik app de andere buurvrouw hoe het met haar gaat en of we haar de volgende dag kunnen bezoeken in het hospice. Dat kan gelukkig.

In haar kamer in het hospice ziet ze er gelukkig beter uit dan een dag ervoor. Ze is blij dat we bij haar zijn en herhaalt dat eindeloos. Ze vergeet even de situatie waarin ze zich bevindt en geniet van het moment.

Als dan weer de zoveelste mediastorm om ons heen opsteekt, denk ik aan mijn lieve buurvrouw, die ik langzaam aan het verliezen ben. En dan voel ik dat deze betekenisloze storm langzaam weer gaat liggen.

Ayfer Koç

Van 8 september 2023 t/m 28 januari 2024 vindt in Rijksmuseum Twenthe en het omliggende landelijke gebied een grote publieksmanifestatie plaats rondom de vraag *'van wie is het (platte)land?'*.

De aanleiding van het project wordt gevormd door de vele actuele maatschappelijke kwesties waarvan de gevolgen op dit moment vooral voelbaar zijn in het landelijk gebied, zoals de stikstofproblematiek, het verlies van biodiversiteit, de energietransitie en klimaatverandering.

Terra Libera

Van wie is het (platte)land?

TEKST PETER VAN DER TOL

Samen met kunstenaars, inwoners van de regio en andere betrokkenen wordt de dialoog aangegaan over de toekomst van het platteland.

Dit project kent drie tentoonstellingen en een uitvoerig publieksprogramma. Daarnaast heeft het museum vier kunstenaars gevraagd om onderzoek te doen in het landelijk gebied van Twente naar de dilemma's die zich daar manifesteren.

Naast het traditionele kunstpubliek richt het museum zich met dit project

nadrukkelijk op inwoners van de regio die niet regelmatig Rijksmuseum Twenthe bezoeken, maar die wel sterk betrokken zijn bij het onderwerp. Via diverse activiteiten moet er uitwisseling van ideeën plaatsvinden juist voorbij de polarisatie waarin het politieke debat over deze onderwerpen wordt gekenmerkt. Dat kunstenaars maatschappijkritisch zijn en dat uitdrukken via hun werken kennen we. Dat een maatschappelijk probleem belicht wordt vanuit verschillende kunststromingen en kunstvormen, waarbij die kunst vaak niet eens is

gecreëerd met als uitgangspunt om maatschappijkritisch te zijn. Dat is op z'n minst apart en gewaagd. Rijksmuseum Twenthe doet een gedurfde stap buiten de vaste kaders van een museum.

AALEIDING: DE GROTE ONTWIKKELINGEN VAN ONZE TIJD

In 2035 wonen er in Nederland naar verwachting 19 miljoen mensen. We moeten de komende tien jaar meer dan een miljoen huizen bouwen en in 2030 onze CO₂-uitstoot met 55% gereduceerd hebben. Terwijl we onze weilanden vol zetten met zonneparken moeten we ook extensiever gaan boeren en meer ruimte creëren voor natuur. De spanning die voortkomt uit deze ontwikkelingen heeft alles te maken met de manier waarop we met onze – schaarse – grond omgaan. Daarmee komen veel van de grote vraagstukken van onze tijd samen op het platteland, buiten de stad. Klimaatcrisis, stikstofcrisis, droogte, verlies van biodiversiteit, (duurzame) voedselvoorziening, energietransitie, grondstoffenwinning: het zijn allemaal kwesties waarvan de gevolgen en dilemma's zich veelal manifesteren in het landelijk gebied.

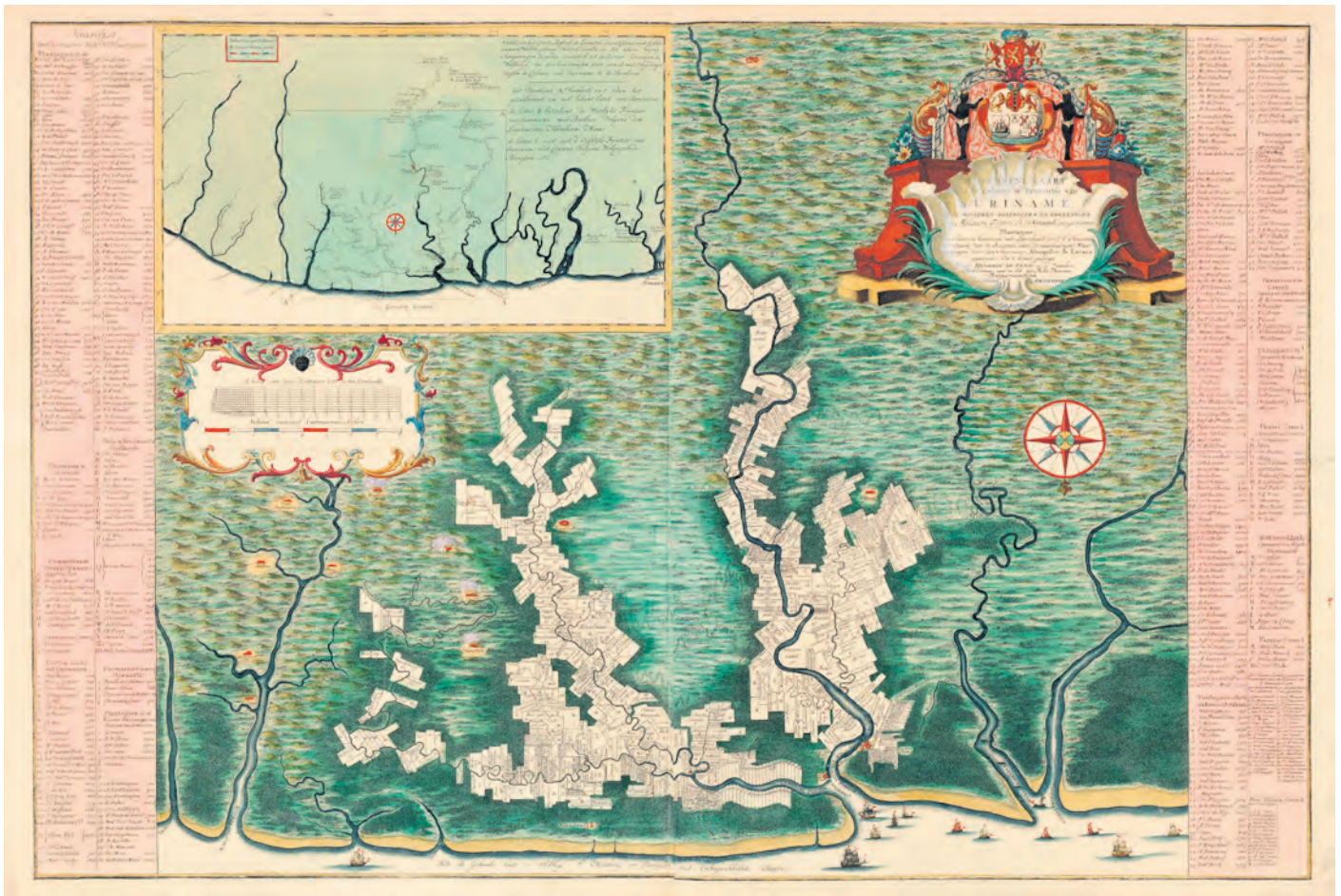
DE TOEKOMST VAN HET LANDELIJK GEBIED

Wat betekent dit voor het landelijk gebied? Hoe ziet de toekomst van ons platteland eruit en welke belangen laten we het zwaarst wegen? Gaan we bouwen,

Jonas Staal New New Babylon 2023

Alexander de Lavaux, *Algemene kaart van Suriname 1737-1757*.

boeren of land teruggeven aan de natuur? Of zijn de belangen minder tegenstrijdig dan we denken en kunnen we al deze vraagstukken op een creatieve, integrale manier aanpakken?

Maar wacht even: het bovenstaande verraaft een instrumentele blik; het land als plek die we kunnen gebruiken om onze problemen op te lossen. Moeten we niet eerst uitzoomen en kijken hoe we überhaupt in een situatie zijn gekomen waarin we kampen met al deze problemen? Heeft juist onze antropocentrische omgang met het land en onze natuurlijke omgeving niet geleid tot klimaatverandering, te veel stikstof en vervuilde grond? Waarom hebben wij eeuwenlang gehandeld zoals we hebben gehandeld? The Chronicle of Gaia (moeder aarde), een tekening van Carlijn Kingma (op zich een hele geschiedenisles) verbeeldt dit heel mooi, maar ook de afbeeldingen over 'de grid'. De mens die de natuur domineert en het land naar zijn hand zet, wordt nergens duidelijker dan in het gebruik van 'de grid', een geometrisch patroon van keurige vierkante vlakken. Sinds de oudheid vormt het rasterpatroon de basis voor de planning van steden en vanaf de 17e eeuw wordt het op grote schaal

toegepast voor de in- en verdeling van land. Bekijk de kaart van hedendaags Afrika en zie de geometrie van de kolonisatie. In een kaart van Suriname wordt die verdeling tevens duidelijk, maar ook uit de vogelvlucht opnamen van ons eigen polderland. Dan blijft de kernvraag: Maar van wie is het land eigenlijk?

De laatstgenoemde vraag staat centraal in de manifestatie Terra Libera. Van wie is het (platte)land? Rondom deze vraag zijn drie tentoonstellingen en een publieks- en onderzoeksprogramma gerealiseerd. Daarin komen afgeleide vragen aan de orde zoals 'hoe kijken we (vanuit westers en globaal perspectief) naar het landschap?', 'hoe hebben wij ons het landschap eigen gemaakt?', 'vanuit welk recht hebben we dat gedaan?', 'wat zijn de consequenties van de wijze waarop we het landschap gebruiken?' en 'en hoe kunnen we in de toekomst met ons (platte)land omgaan?'.

Een kunstenaar als Jonas Staal geeft op zijn manier antwoord op een deel van die vragen in zijn 'New New Babylon'. Hij ziet juist voor kunstenaars een rol weggelegd als het gaat om het nadenken over- en verbeelden van de toekomst. Co-existentie met de aarde is het uitgangspunt van zijn toekomstvisie.

Een van de laatste zalen heeft de titel Extractivism meegekregen. In Extractivism reflecteren twaalf internationale kunstenaars en collectieven op de manier hoe wij natuurlijke hulpbronnen gebruiken en wat daarvan de gevolgen zijn.

IS HET MUSEUM GESLAGD IN HAAR DOELSTELLING?

Het museum heeft zich kwetsbaar opgesteld door een controversieel onderwerp vanuit de kunst te belichten en om vanuit die kunst input te geven in de discussie. Educatief en vaak vernieuwend van inzichten. Zeker het historisch perspectief en de invalshoek vanuit de kunsten door alle eeuwen is mooi neergezet. Toch zal menig bezoeker verdwalen in de hoeveelheid en de variëteiten van uitingen. Gelukkig is daar dan altijd nog de audio-set en de rondleiding waarin de bezoeker meegenomen wordt. Het is met recht een heel project verdeeld over 5 maanden. Terra Libera; de bezoeker zal zich na deze expositie (nog meer) realiseren dat het gebruik van de aarde (Gaia) misschien vrij is maar niet vrijblijvend. ■

Rijksmuseum Twenthe, 8 september 2023 t/m 28 januari 2024.

AQUA TEC PURE

- Ingebouwde tijdscontroller
- Slim filter alarm
- 24-uurs tijdcontrole
- Automatische berekeningen
- Water hardheid instellingen
- Cyclus functie programma
- Zoutalarm
- 5 jaar garantie

**AQUA
ONTHARDERS**

ZUIVER & KALKVRIJ WATER

WATERWINWEG 8 OLDENZAAL | 085-7927927

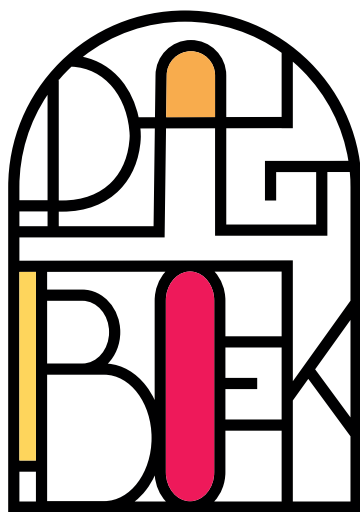
Het idee speelt al jaren in haar hoofd, maar deze winter gaat het er echt van komen: **Dagboek van een Dorpskoor** ziet het levenslicht! Initiatiefneemster is **Magda Nij Bijvank**, theatermaker en actrice. Woonachtig in Enschede, maar geboren en getogen in kerkdorp Haarle. De gedroomde locatie voor de première was dan ook geen issue: 'Daar waar mijn dromen begonnen om zelf op het podium te staan, daar moet deze voorstelling in première gaan. De kerk als podium voor verhalen van gewone mensen uit een kleine gemeenschap', aldus Magda Nij Bijvank. **FOTOGRAFIE WILLEM VAN WALDERVEEN**

Een theaterbelevenis die nog lang na zal zingen

Vier professionals (Magda Nij Bijvank, Iwan Walhain, Jennifer Evenhuis en Pepijn Korfage) en 16 vrijetijdsspelers vormen de cast van **Dagboek van een Dorpskoor**. Magda: "Het stond buiten kijf dat deze productie tot stand moet komen met amateurkunstenaars. Als klein meisje was ik lid bij toneelvereniging Ons Genoegen en bij het meisjeskoor in de kerk begon mijn droom om zelf op het podium te staan. Ik weet als geen ander hoe groot het goed is om een actief cultureel verenigingsleven te hebben, maar besef ook dat het inmiddels een schaars goed aan het worden is."

De kerk als podium voor verhalen

Drie kerken in Twente en Salland worden een weekend lang omgetoverd tot een sfeervol podium voor een onvergetelijke theatrale belevenis in de donkere dagen voor kerst. De kerk als speelplek is een bewuste keuze van Magda: "De kerk was eeuwenlang de centrale plek in de gemeenschap. De kerk staat voor verbinding, is de plek waar mensen samenkwamen. En nog steeds komen, want ondanks dat kerkdiensten ophouden te bestaan krijgen kerken wél een nieuwe invulling. Zoals met **Dagboek van een Dorpskoor**, lacht Magda Nij Bijvank. We spelen in drie kerken: in mijn geboortedorp Haarle (gemeente Hellendoorn), in Bentelo (gemeente Hof van Twente) en in mijn huidige woonplaats: Enschede."

DAGBOEK VAN EEN DORPSKOOR

Harde noten kraken

Dagboek van een Dorpskoor gaat over het dorpskoor van Heinsem. De laatste noten lijken te zijn gezongen: te weinig animo en weer is er een dirigent weggelopen. Marieke (Magda Nij Bijvank), de stille kracht achter het koor, heeft er ook geen geloof meer in. Voor de paar overgebleven koorleden is dit een kleine ramp. Maar dan komt Vincent (Iwan Walhain) voor familie zaken terug naar het geboortedorp en het tij lijkt te keren. Als bekende zanger met een dolende ziel neemt hij het heft in handen en gaat met het koor aan de slag. Zijn onconventionele aanpak doorbreekt oude patronen en het koor komt weer tot leven, maar niet zonder slag of stoot.

Kerst valt vroeg dit jaar

De voorstelling gaat op 18 november in première en is 15 keer te zien in verschillende kerken. Dat het de donkere dagen voor kerst zijn, is in die kerken niet te merken! Met een hartverwarmend en herkenbaar verhaal, de prachtige liederen en imposante projecties overheerst maar één gevoel: het gevoel van samenzijn.

Voorstellingen en kaarten: 16 t/m 19 november in de St. Sebastianus kerk in Haarle, 23 t/m 26 november in de RK kerk in Bentelo en 30 november t/m 3 december in de Mariakerk in Enschede. Kaarten à 25,00 euro zijn verkrijgbaar via www.dagboekvaneendorpskoor.nl.

Magda Nij Bijvank

Iwan Walhain

Jennifer Evenhuis

Pepijn Korfage

Politicus en Twentenaar Pieter Omtzigt (49) wordt op vele manieren omschreven: dossiervreter, minister van misstanden, Twentse terriër, pitbull en strijder als rapporteur en steller van veel Kamervragen, maar ook als iemand die aanwijst waar problemen zitten maar ze niet oplost, aldus oud-politicus Alexander Pechtold. Nu hij met een eigen partij meedoet in de Tweede Kamerverkiezingen in november zetten we alles nog eens op een rij. Inclusief reacties van andere politici uit het Oosten.

TEKST WENDY KLOEZEMAN

Pieter Omtzigt, Tukker met hart voor inhoud

‘**V**an mij – als politicus – mag u verwachten dat ik met voorstellen kom. Dat heb ik gedaan vandaag. Ze gaan niet alle problemen oplossen. Dus u kunt nog meer lange en doorwrochte betogen van mij verwachten...’, aldus Pieter Omtzigt in zijn Thorbeckelezing, afgelopen april in Zwolle. In alle interviews met en over Omtzigt is het duidelijk: de inhoud regeert.

Pensioenen en toeslagenaffaire

In zijn eerste parlamentsperiode ontwikkelde Omtzigt zich tot een expert op het gebied van pensioenen. Hij kreeg na ingediende moties in 2010 en 2011 een pilot van het Ministerie van Sociale Zaken waarin vijf pensioenfondsen – undercover – aangaven voor een miljard euro aan premies te hebben vervreemd. Het rapport gaf aan dat de boekhouding van het pensioenfonds niet op orde was. In 2021 werd de Twentse parlementariër daarom aangewezen als rapporteur voor voorstellen van de Europese Commissie op het gebied van de pensioenen. In deze rol hield hij de bemoeienis van de Europese Commissie op de Nederlandse

pensioenen in de gaten. Zijn gerelateerde moties in de Kamer zorgden ervoor dat een pensioenplan van de Europese Commissie niet doorging.

Ook later komt Omtzigt op voor zaken van de burger. In 2019 trok hij op met Tweede Kamerlid Renske Leijten (SP) voor gedupeerde ouders in de toeslagenaffaire waarbij ruim 25.000 gezinnen bij de aanvraag van kinderopvangtoeslag onrecht is aangedaan. Ambtenaren en (oud-)bewindslieden werden gehoord in een parlementaire commissie wat leidde tot de val van kabinet-Rutte III in januari 2021.

In een interview met Nederlands Dagblad in 2016 gaf Omtzigt al aan dat de controlerende taak van de Kamer onder druk staat. ‘Het draait hier veel te vaak om de waan van de dag, om de voorpagina’s van een aantal kranten. Daar worden Kamervragen over gesteld, en dat is het dan. Maar je moet dóórgraven.’

Volksvertegenwoordiger in hart en nieren

En nog steeds laat Omtzigt zien dat hij voor inhoud gaat. Hij verzocht na zijn Binnenhoflezing deze maand aan media om in aanloop naar de verkiezingen geen debatten te organiseren waar ►

‘Maar we gaan geen haast maken.
We doen dingen één voor één.’

Pieter Omtzigt over een eventueel premierschap

Pieter Omtzigt bij
De Balie, Amsterdam.

Pieter Omtzigt

Omtzigt werd op 8 januari 1974 geboren in Den Haag als één van een tweeling. Hij verhuisde in zijn vierde levensjaar van Wassenaar naar Borne. RK Lyceum De Grundel in Hengelo was zijn middelbare school. Daarna studeerde hij economie en statistiek aan de Universiteit van Exeter in Engeland en tijdens zijn studie was hij ook lid van het hoofdbestuur van CNV Jongeren. Omtzigt promoveerde in econometrie in 2003. Tegenwoordig woont hij met zijn gezin in Enschede. Hij is sinds 2009 getrouwd met Ayfer Koç. Het gezin telt vier dochters. Omtzigt leerde Koç kennen bij het CDA. Zij was fractievoorzitter van het CDA in de gemeenteraad van Enschede.

Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2003 stond Omtzigt voor het eerst op de kandidatenlijst van het CDA, op de 51e plaats. Hij werd niet direct gekozen maar kwam wel in het parlement nadat een aantal Kamerleden toetraden tot het kabinet-Balkenende II. Sinds de start van zijn politieke carrière zette de Twentenaar zich in voor een groot scala thema's. Zo zette hij zich onder meer als vicevoorzitter van de Monitoring Committee in voor de mensenrechten van christenen in het Midden-Oosten. Als rapporteur van de Raad van Europa speelde hij een rol in het tot stand brengen van een verdrag dat de aangesloten landen verplicht om onder voorwaarden elkaar gegevens te verstrekken over banktegoeden van burgers, om zo zwart geld uit misdaad en belastingfraude op te sparen en te vorderen. Hij was voor de Raad van Europa rapporteur afluisteren en klokkenluiders en bijzonder rapporteur in een onderzoek naar de moordzaak van Daphne Caruana Galizia om te zien of het moordonderzoek in Malta eerlijk verliep.

Hij is in al die jaren met meerdere prijzen geëerd, waaronder een uitzonderlijke bijdrage aan de pensioensector (2012), Kamerlid van het Jaar (2012) door de Parlementaire Pers Vereniging, Prinsjesprijs (2016) voor zijn "luis in de pels van het kabinet"-opstelling in zijn werk als Kamerlid. Daarnaast kreeg hij de toekenning van de Politieke Prestatie van 2019 van EenVandaag voor zijn inzet in het blootleggen van de toeslagenaffaire. Hiervoor werd hij ook Liberaal van het Jaar door de JOVD (2021). Een jaar later kreeg hij de Thorbeckeprijs voor politieke welsprekendheid.

Tijdens de lijsttrekkersverkiezing van het CDA in 2020 stelde Omtzigt zich als vierde persoon kandidaat. De strijd ging tussen Hugo de Jonge, Mona Keijzer en Omtzigt. Na de eerste stemronde bleek een tweede ronde nodig. De tweede ronde verloor Omtzigt van De Jonge met 49,3 procent tegenover 50,7 procent. Een maand na deze verkiezingen werden fouten ontdekt en er werd extern onderzoek gedaan dat geen wijzigingen opleverde. In 2021 zegde Omtzigt zijn lidmaatschap van het CDA na ruim twintig jaar op. Hij ging vanaf dat moment verder als onafhankelijk Tweede Kamerlid, Lid Omtzigt. In augustus van dit jaar kondigde hij aan een eigen partij te beginnen, Nieuw Sociaal Contract, waarmee hij in november deelneemt aan de Tweede Kamerverkiezingen.

Vertegenwoordiging van het oosten in de Tweede Kamer

Het aantal oostelijke zetels in de Tweede Kamer is nooit groot geweest. Bij de laatste verkiezingen werd er slechts één kandidaat uit Twente gekozen: Pieter Omtzigt. Omtzigt zorgt er met zijn nieuwe partij Nieuw Sociaal Contract alleen al voor dat de invloed van Twente en de Achterhoek in de Tweede Kamer drie keer zo groot kan worden: [Isa Kahraman](#) uit Rijssen en [Ilse Saris](#) uit Winterswijk staan op verkiesbare plekken op de lijst.

► zes of meer lijsttrekkers met elkaar in discussie gaan. Zodat het om de inhoud gaat en niet om oneliners van politieke partijen.

“Hij is de échte volksvertegenwoordiger”, betoogt Isa Kahraman, partijgenoot van Omtzigt uit Rijssen als hem wordt gevraagd naar het karakter van zijn partijleider. “Ik ken hem al best wel lang. Hij is altijd benaderbaar. Als ik hem als gemeenteraadslid in Rijssen nodig had, kon ik bellen. Hij belde binnen een uur terug. In mijn ogen is hij het voorbeeld van hoe een volksvertegenwoordiger moet zijn. Hij werd door zijn eigen partij tegengewerkt en zette toch door. Het gaat om mensen in Nederland die hulp nodig hebben. Je moet bevlogen zijn en voor de mensen gaan, en je eigen carrière opzij zetten. Je bent er niet als klapvee voor de ministers. Ook al is dit natuurlijk niet heel goed geweest voor zijn carrière.”

Niet alles gaat goed

De carrière van Omtzigt verloopt niet smetteloos. In 2004 kaartte hij de riante pensioensregeling van Nout Wellink van De Nederlandsche Bank aan. Wellink en de partijtop van het CDA waren hier niet

Foto PartijNieuwSociaalContract.nl

‘Ik vraag me soms wel eens af hoe hij het allemaal doet. Hij is altijd ingelezen, bezig op de inhoud. Zijn arbeidsethos is enorm.’

Isa Kahraman, partijgenoot

blij mee. En dat was niet de laatste aanvaring in zijn eigen partij. Voor de Tweede Kamerverkiezingen in 2021 wordt Omtzigt niet op de kandidatenlijst gezet, omdat hij zich intern had verzet tegen de gedoogsamenwerking met de PVV in kabinet-Rutte I.

In 2017 raakt Omtzigt in opspraak omdat hij volgens NRC Handelsblad een Oekraïner een valse getuigenis laat afleggen over het neerstorten van vlucht MH17. Omtzigt erkent via Twitter dat hij onzorgvuldig heeft gehandeld en legt daarna het woordvoerderschap over het MH17-dossier neer.

Ook buiten zijn invloed om gebeuren zaken. Tijdens de formatiebesprekingen van het kabinet in 2021 wordt de notitie "Omtzigt, functie elders" gefotografeerd door een fotograaf van het ANP, toen verkenner Kajsja Ollongren na een positieve coronatest het Binnenhof verliet. Omtzigt zit op dat moment thuis omdat hij "wat gas terug wil nemen" na de toeslagenaffaire. Mark Rutte demissionair minister-president verklaart eerst dat hij het niet over de Twentse politicus heeft gehad, maar later blijkt dat dit wel het geval was. De Tweede Kamer verwerpt een motie van wantrouwen tegen Rutte, maar nam wel een motie van afkeuring aan. Na de ophef rondom hem als Kamerlid in de formatie geeft Omtzigt aan dat hij moeilijker hersteld. Anderhalve maand later laat hij zich tijdelijk vervangen in de Kamer om te herstellen. De impact van de 'functie elders'-foto veroorzaakt een kettingreactie en zorgt voor vertraging in de formatie van het kabinet. Daarnaast geeft het volgens onder meer het Opiniepanel van EenVandaag aan hoe het met het vertrouwen van politici onderling is gesteld en zorgt het voor wantrouwen van burgers in de politiek. De formatie resulteert uiteindelijk in een voortzetting van de bestaande coalitie in kabinet-Rutte IV.

Tijdens de burn-out is Omtzigt zestien weken thuis bij zijn gezin. Hij gaat regelmatig met zijn vrouw Ayfer Koç naar de Syrisch-Orthodoxe kerk. In deze periode pakt hij een scheidsrechterrol op bij de voetbalclub van zijn dochter.

Terug in de politieke arena

Intussen onderzoekt de commissie Spies van het CDA de uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2021. Omtzigt schrijft een memo hiervoor. Hij haalt hard uit naar het CDA en vertelt onder meer dat het lijsttrekkerschap na De Jonge's vertrek aan Wopke Hoekstra wordt aangeboden buiten Omtzigt om die bij de lijsttrekkersverkiezing als tweede eindigt. Het memo lekt uit en wordt openbaar. Omtzigt ontkent het memo gelekt te hebben. Twee dagen later zegt hij zijn lidmaatschap van het CDA op en kondigt aan na zijn ziekteverlof verder te gaan als onafhankelijk Kamerlid.

Op 15 september 2021 gaat Omtzigt voor het eerst weer aan het werk als politicus. Hij keert als eenmansfractie terug in Den Haag. Daar werkt hij als eenpitter in de Kamer. Een pittige taak, aldus Omtzigt zelf. Huidig partijgenoot Kahraman: "Ik vraag me soms wel eens af hoe hij het allemaal

Foto Rijksoverheid.nl

‘Als je ziet hoeveel mensen vertrouwen aan hem hebben gegeven. Ik hoop dat dat impact heeft en dat hij dat ook kan waarmaken.’

Roelof Bleker,
burgemeester Enschede

doet. Hij is altijd ingelezen, bezig op de inhoud. Zijn arbeidsethos is enorm. Ik denk dat hij wel 26 uur uit een dag haalt. En dat in combinatie met een gezin. Ik weet hoe zwaar dat is: ik heb drie dochters, hij vier. Probeer al die ballen maar eens in de lucht te houden. En dan nu ook nog eens met de oprichting van onze nieuwe partij erbij. Hij is echt een huzarenstuk aan het volbrengen.”

Ook Roelof Bleker, burgemeester van Enschede, is benieuwd wat Omtzigt gaat doen. In een reactie aan het ANP nadat Omtzigt bekendmaakte een nieuwe politieke partij op te richten zegt hij dat het een grote verantwoordelijkheid is. "Als je ziet hoeveel mensen vertrouwen aan hem hebben gegeven. Ik hoop dat dat impact heeft en dat hij dat ook kan waarmaken. Bij de laatste landelijke verkiezingen kreeg Omtzigt ruim 300.000 voorkeursstemmen. Terwijl hij het een en ander voor de kiezen heeft gehad. Ik vind het moedig en tegelijkertijd is het een groot avontuur."

Over de thema's van Nieuw Sociaal Contract zegt Bleker: "Hij heeft echt nagedacht over een betrouwbare overheid. Zijn boek ging al over het nieuwe sociale contract en zekerheid. Dat leeft zeker ook in Enschede, waar we armoede kennen. Relatief veel mensen moeten de eindjes aan elkaar knopen. Die verbondenheid met de stad voelt hij." Omtzigt pleit ook voor een districtenstelsel waarbij afgevaardigden in een kiesdistrict worden gekozen.

Bleker ziet dit wel zitten. “Het hangt ervan af hoe dat uitgewerkt wordt, maar een betere verbinding tussen regio’s en Den Haag sluit echt aan bij wat er leeft. Nu merk je dat de verbinding tussen Kamerleden en de regio heel dun is, bleek ook uit een rapport van alle adviesorganen van de overheid.”

Eddy Van Hijum keert voor Omtzigt terug in de politiek, nadat hij in augustus 2022 aankondigde de politiek te verlaten. Van Hijum, nummer zes op de kandidatenlijst van Nieuw Sociaal Contract en tot voor kort gedeputeerde in de provincie Overijssel, zegt dit over Pieter op zijn LinkedIn: “Ik ken Pieter al ruim twintig jaar en waardeer hem als Kamerlid zeer. Toen hij mij enige tijd geleden vroeg om mee te doen met zijn beweging moest ik wel even nadenken. Ik was pas gestopt als gedeputeerde van Overijssel en had net de eerste stappen gezet in een loopbaan buiten de politiek. Maar er is in de samenleving wel iets aan de hand. Het vertrouwen in de politiek is laag. Er heerst onvrede over het functioneren van de overheid en over het bestuurlijk (on)vermogen om problemen op te lossen. Als gedeputeerde heb ik ook zelf ervaren dat er een kloof bestaat tussen Den Haag en de regio en tussen beleid en uitvoering. Het voelt voor mij als een logische stap om – juist nu – te werken aan verbinding tussen samenleving en overheid.”

Foto PartijNieuwSociaalContract.nl

‘De kloof tussen Den Haag en de regio heb ik zelf ervaren. Het voelt voor mij als een logische stap om – juist nu – te werken aan verbinding tussen samenleving en overheid.’

Eddy van Hijum, partijgenoot

‘Ook Enschede kent armoede. Relatief veel mensen moeten de eindjes aan elkaar knopen. Die verbondenheid met de stad voelt hij.’

Roelof Bleker,
burgemeester Enschede

Populaire Twentenaar

Samen met 43 nieuwe partijgenoten trekt Omtzigt naar de komende Tweede Kamerverkiezingen. Wat bij Omtzigt’s eerste verkiezingen in 2003 begon met 1.010 voorkeursstemmen, groeide door de jaren heen verder. 1.934 stemmen in 2006 en 4.718 stemmen in 2010. In 2012 kreeg hij zelfs een onverkiesbare plek op de lijst, maar toen schaarde heel Twente zich met een persoonlijke verkiezingscampagne achter de Twentse politicus en haalde hij meer dan 36.000 voorkeursstemmen (waarvan zo’n 30.000 in de Twentse gemeenten), wat ruim genoeg was voor een zetel. Hij was het enige CDA-lid dat via voorkeurstemmen gekozen werd. In 2017 kreeg Omtzigt de vierde plek op de verkiezingslijst van het CDA en haalde hij bijna honderdduizend voorkeursstemmen. In maart 2021 was zijn populariteit als politicus wederom gegroeid. Hij kreeg ruim 340.000 voorkeursstemmen, wat neerkwam op vijf van de vijftien zetels die het CDA behaalde.

De populariteit is groeiende. Als het niet het aantal voorkeursstemmen is, dan wel het boek Een nieuw sociaal contract, dat Omtzigt twee jaar geleden publiceerde. Het is nu een van de best verkochte boeken van Nederland. Het is een manifest waarin de politicus uitlegt hoe Nederland eruit moet gaan zien. De hernieuwde aandacht zal ongetwijfeld te maken hebben met de komende verkiezingen.

De nieuwe partij van Pieter Omtzigt bestaat nog maar net, maar is de grote uitdager in november. Nieuw Sociaal Contract staat stevast hoog in de peilingen. We gaan zien wat de komende verkiezingen brengen voor Omtzigt. Of hij premier wordt, als Nieuw Sociaal Contract de grootste partij wordt? Daar laat Omtzigt zich niet over uit. Hij zei een tijd dat hij niets voelt voor het premierschap. In televisieprogramma Op1 zei hij dat hij er met zijn kandidaat-Kamerleden nog over nadenkt. “Maar we gaan geen haast maken. We doen dingen één voor één.” Hij wil eerst zijn verkiezingsprogramma presenteren. ■

Last van acne? Dit is wat de huidtherapeut voor je kan betekenen

De huidtherapeut is een specialist op het gebied van de huid en behandelt zowel de gezonde als zieke huid. Een van de aandoeningen waarmee een huidtherapeut regelmatig in aanraking komt is acne. Maar wat is het precies en wat kan eraan gedaan worden?

Acne

Acne is een aandoening van het haartalgkliercomplex en kan zich uiten in de vorm van puistjes, mee-eters, ontstekingen en soms zelfs cysten. Daarnaast kan acne littekens veroorzaken. Meestal komt acne voor op het gezicht, in de hals en nek, op de borst en op de rug. Hoewel het veel voorkomt in de puberteit, zijn er ook volwassenen met acne.

Naast de fysieke uitingen van acne heeft de aandoening ook impact op de mentale gezondheid. Veel patiënten met acne hebben psychische problemen zoals een laag zelfbeeld en depressie. Instagram, tijdschriften, films: overal worden perfecte mensen afgebeeld. Dat deze beelden bewerkt zijn, wordt vaak vergeten. Wat we onthouden is dat wij niet voldoen aan het ideaalbeeld.

Acnebehandeling

Gelukkig kan er iets gedaan worden aan acne. Een acnebehandeling bij de huidtherapeut begint met een beoordeling van de huidconditie. De ernst van de acne wordt bepaald door middel van een classificatiesysteem. Vervolgens wordt een behandelplan opgesteld, afgestemd op de specifieke behoeften en voorkeuren van de patiënt. Ook zal de huidtherapeut een coachende rol vervullen door de patiënt gedurende het behandeltraject te informeren en te adviseren. Dit zijn persoonlijke adviezen over de juiste huidverzorgingsroutine, producten die geschikt zijn voor hun huid en hoe toekomstige acne-uitbraken kunnen worden voorkomen.

Meerdere behandelmogelijkheden

Iedere patiënt is anders en daarom zijn er verschillende methoden om acne te behandelen. Eén van de behandelmogelijkheden is een manuele behandeling door de huidtherapeut. Deze methode is gericht op het reinigen van de huid met producten die vuil en dode huidcellen verwijderen. Ook worden tijdens deze behandeling de puistjes, mee-eters en ontstekingen verwijderd al dan niet met behulp van een steriel naaldje.

Chemische peelings zijn een andere techniek die huidtherapeuten toepassen bij acne. Door het aanbrengen van een chemische oplossing op de huid, wordt de bovenste laag dode huidcellen verwijderd, waardoor de huid gladder wordt en de kans op verstopte poriën wordt verminderd. Deze peelings zijn effectief bij de behandeling van actieve acne en acnelittekens.

Huidtherapeuten maken ook gebruik van verschillende vormen van lichttherapie om acne te behandelen. Deze technieken

worden vooral ingezet om de bacteriën die acne veroorzaken te doden, de talgproductie te reduceren en ontstekingen te verminderen. Licht- of lasertherapie kan ook helpen bij het verminderen van acnelittekens.

Voor patiënten met ernstigere vormen van acne kan de huidtherapeut bij onvoldoende resultaat besluiten (terug) te verwijzen naar de (huis-)arts voor mogelijke aanvullende medische behandeling. Omgekeerd kan de huidtherapeut de behandeling met medicatie door de (huis)arts ondersteunen.

Verwijzing en vergoeding

Voor de behandeling van acne door een huidtherapeut is geen verwijzing van een (huis)arts nodig. Veel zorgverzekeraars vergoeden de kosten van een acnebehandeling gedeeltelijk of geheel uit de aanvullende verzekeringen. In sommige gevallen is er wel een verwijsbrief van een (huis)arts nodig voordat u de acnebehandeling vergoed krijgt. Informatie over de vergoeding is terug te vinden in uw polisvoorwaarden.

Kortom, de huidtherapeut kan een waardevolle rol spelen in de strijd tegen acne. Met hun expertise in het beoordelen van de huid, het aanbieden van verschillende behandelingen en het verstrekken van waardevolle adviezen kunnen ze patiënten helpen om acne onder controle te krijgen en hun zelfvertrouwen te herstellen. Door nauw samen te werken met andere zorgverleners, zoals huisartsen en dermatologen, kunnen huidtherapeuten een integraal onderdeel zijn van een uitgebreid behandelplan om acne effectief te behandelen en het optreden van nieuwe uitbraken te minimaliseren.

Patricia Elkhuzen

Huidtherapeut en eigenaar Huidinstituut Mariposas Enschede

Meer informatie over de huidtherapeut en de beroepsorganisatie NVH vind je op huidtherapie.nl

Nederlandse
Vereniging van
Huidtherapeuten

Eerbetoon Van der Ley aan zielsverwant en diens vriend

‘Heldendaad in de Sahara als volbrengen van missie’

TEKST ANDRÉ SCHEFFERS

Met ‘Heldendaad in de Sahara’ heeft Enschedeër Eddy van der Ley een indrukwekkend boek afgeleverd. Ergens tegen wil en dank, want de potentiële bestseller – eind september gelanceerd – gaat grotendeels over de dood van zijn in Twente opgegroeide boezemvriend Peter Teggelaar en diens reisgezel Marc Gilsing, in 1993. ‘Maar het geeft een goed gevoel om de jongens postuum te kunnen eren, omdat ze mij dit op hun sterfbed min of meer hebben gevraagd.’

*Eddy van der Ley
foto: Robert Hoetink*

'een onstuitbare drang naar vrijheid en zelfstandigheid'

Van der Ley stelt dat het boek ook een persoonlijke ode is aan Peter Teggelaar. En aan de vrijheid, door beiden ooit betiteld als dé levensader van het bestaan. Dat de Enschedeër altijd zelfstandig ondernemer is geweest, en nooit ergens op een loonlijst heeft gestaan, kan uiteraard niet los worden gezien van zijn eigen karaktereigenschappen en levensfilosofie.

'Al in het embryonale stadium moet zijn bepaald dat ik autonoom door het leven zou gaan, als vrije vogel.' Maar het extra duwtje in de rug kwam onmiskenbaar voort uit zijn verpletterende vriendschap met zielsverwant Peter Teggelaar. 'Na onze eerste ontmoeting, in 1985 op de havo in Enschede, was vrij snel duidelijk dat we op precies dezelfde wijze in het leven stonden', zegt Van der Ley. 'We deelden de ongekende passie voor sport,

voor journalistiek, voor elkaar en voor de geneugten des levens, gekoppeld aan een onstuitbare drang naar vrijheid en zelfstandigheid. Als late tieners met non-conformistische inslag spraken we naar elkaar toe de belofte uit ons nooit te zullen laten kooien door de hiërarchie van een bedrijf of organisatie.'

Haaksbergen

Al op zijn eenentwintigste levensjaar stampt Van der Ley, na eerst onder de wapenen zijn geweest, zijn eerste mediabedrijfje uit de grond, met de toepasselijke naam Passie en Hartstocht. De freelancer op wie hij – voor het schrijven van verhalen voor allerlei periodieken – het vaakst een beroep doet is de in Haaksbergen opgegroeide Peter Teggelaar, op dat moment woonachtig in Hengelo. Van der Ley is dan ook al freelance sportverslaggever bij de Twentsche Courant. Daar introduceert hij zijn

Marc Gilsing

Peter Teggelaar

'die speeltuin van de beginnende journalistiek'

bloedbroeder bij chef-sport Gijs Eijsink, die na een eerste ontmoeting gelijk om is.

Lezers van de krant moeten soms best slikken. Van der Ley en Teggelaar schrijven over derderangs voetbalwedstrijdjes alsof het de Champions League-finale betreft. De lyriek, de overdrijving, de beeldspraak, de humor: ze druipen van de pagina's. 'We schreven in die beginperiode vooral voor elkaar', lacht Van der Ley. 'En we haalden de gekste fratsen uit, in die speeltuin van de beginnende journalistiek. Zo waren we eindredacteur van regiopagina's en schiepen er genoeg in koppen boven artikelen te maken in de trant van 'Oldenzaal lacht om Hengelo.'

Omdat het wekelijks raak is, bij wijze van ludieke traditie, sijpelen er klachten binnen bij de toenmalige hoofdredacteur Herman Morsink. Of de koppenmakers zich niet eens konden beheersen? Maar de waarschuwing blijkt aan dovemansoren gericht. Van der Ley: 'De maandag erop kopte de Twentsche Courant doodleuk, na een noord-Twentse hockeyderby: 'Bully lacht om Almelo.' De week daarop besloot Gijs Eijsink, door Morsink toegesproken,

het probleem eigenhandig te tackelen. Uit arren moede maakte hij zelf de koppen, maar diep in de nacht verschaftte ik mezelf toegang tot het systeem, in een geslaagde poging tot sabotage. 'EHV lacht om Oldenzaal', kopte de Twentsche Courant 's anderenmiddags. In zijn woning in Oldenzaal verslikte Morsink zich spontaan in zijn koffie. Zoveel branie, dat had hij in zijn journalistieke leven niet eerder meegemaakt, bekende hij me later. Eijsink kon er wel om lachen.'

Fiat 128

In 1991 komt de avontuurlijk ingestelde Teggelaar op het idee de Sahara te doorkruisen met een in Nederland afgedankte auto, om het vehikel op een automarkt in Niger of Mali voor een mooi prijsje te verkopen. Van der Ley is kandidaat duo-chauffeur voor de trip, maar ziet af van deelname. 'Ik kon niet zomaar een maand of langer weg, in verband met de verantwoordelijkheid die ik had voor onder meer de klanten van mijn bedrijfje.' Wel heeft hij een aandeel in de Sahara-trip. 'Peter had op dat moment geen geld voor een auto, zeker niet voor een Peugeot 504 of 505, de gewilde types, dus ik schonk hem mijn groene Fiat 128 van bouwjaar 1974, als vriendendienst. Met een andere goede vriend, Rijn van der Pol uit Arnhem, is hij toen de Sahara ingetrokken.'

'nog één keer de Sahara doorkruisen'

In de weekendbijlage van de Twentsche Courant verhaalt Teggelaar op heroïsche wijze over de trip, die turbulent verloopt, maar een goede afloop kent. De gewezen Haaksbergenaar raakt dermate in de ban van de mystiek van de grootste woestijn ter wereld, dat hij amper vier maanden later een nieuwe trip door de Sahara op touw zet, dit keer met twee auto's, een Peugeot 505 en een Renault Estafette, bemand door in totaal vier personen, onder wie vriend Joop Weenink uit Enschede. En ook al toucheren ze in Niger slechts een bescheiden bedrag voor de auto's, de avonturiers komen na afloop superlatieven tekort om de grootsheid van de reis én de Sahara te duiden. 'Peter was mateloos enthousiast', zegt Van der

Ley. 'Het ging hem in de kern ook meer om het avontuur dan om de duiten. 'Geld is het slijk der aarde', zei-ie meermaals.'

Laatste Sahara-reis

Teggelaar beleeft in 1992 nog een mislukt avontuur als busondernemer in Ghana, om in april 1993 een laatste Sahara-reis aan te kondigen. Van der Ley: 'Op 6 april werd mijn oudste zoon Pjotr geboren. Peter, op dat moment woonachtig in Arnhem, wist niet hoe snel hij naar het Stadsmaten-ziekenhuis in Enschede moest komen om de nieuwe wereldburger in het ondermaanse te verwelkomen. Toen we die avond de geboorte van Pjotr vierden, bij mij thuis, vertelde hij dat zijn besluit vaststond: hij zou nog één keer de Sahara doorkruisen, met een Peugeot. Er waren kandidaten genoeg om hem te vergezellen, maar uiteindelijk ging alleen Marc Gilsing mee, een vriend en ex-huisgenoot van Peter.'

Kort voor de trip neemt Van der Ley bij een etablissement aan de Oude Molenweg in Hengelo afscheid van zijn boezemvriend, met de onschuldige woorden 'tot volgende maand.' 'Ik zou later dat jaar, op 19 november, gaan trouwen en Peter beloofde me – in dat laatste gesprek – een 'epische vrijgezellenparty', die de regio Twente op haar grondvesten zou doen schudden.'

• Peter Teggelaar in zijn bus die hem in Ghana het grote geld moet opleveren. FOTO JAN KIENHUIS

**Met een kleine
bus op weg naar
het grote geld**

'In plaats van in paniek te raken, schrijven ze afscheidsbrieven'

Afscheidsbrieven

Die vrijgezellenparty gaat er nooit komen. Op 11 augustus krijgt Van der Ley een telefoontje van de bezorgde vader van Peter. Zijn zoon en diens vriend zijn vermist. Met een artikel in het Algemeen Dagblad – waar hij dan voor schrijft – brengt hij een zoektocht op gang die uiteindelijk drie maanden zou duren, maar tevergeefs zal blijken. Half november worden de lichamen van Marc Gilsing en Peter Teggelaar door een toevallig passerende politiepatrouille aangetroffen op een onherbergzame plek in de Sahara, ten zuiden van de Algerijnse stad Tamanrasset, zo'n 250 kilometer ten noorden van de grens met Niger.

Naast de lijken en hun auto ligt – 'ommuurd' door stenen – een dagboek met hartverscheurende afscheidsbrieven. 'Tussen de tranen van verdriet door was dit een geschenk uit de hemel', zegt Van der Ley, 'want op die manier kregen we inzicht in de toedracht van het drama. De jongens bleken een dure woestijnkids te hebben

ingeschakeld, die per ongeluk een verkeerde afslag nam richting de zogenoemde 'driehoek des doods'. Toen ze terugreden, kregen ze pech met de auto en kwamen ze als ratten in de val te zitten, in de middle of nowhere.'

Op een gegeven moment beseffen Teggelaar en Gilsing dat ze, op 24-jarige leeftijd, gaan sterven. In plaats van in paniek te raken, schrijven ze afscheidsbrieven aan hun familie, vrienden, geliefden. Zonder een greintje medelijden ('onze lasten kunnen we wel dragen, we zijn als grote jongens de uitdaging aangegaan, we zullen als grote jongens ons verlies ondergaan'), maar met de zorg voor hen die achterblijven ('de enige echte hel is onze gedachte aan jullie verdriet'), spreken ze ongekend troostrijke woorden.

Geen medelijden

Zo schrijft Peter aan zijn nog maar 18-jarige vriendin Alma: 'Voor mezelf maakt het me niet zoveel uit, maar wel heel veel voor wat ik achterlaat. Lieve Alma, probeer alsjeblieft het betrekkelijke van alles in te zien en verwerk dit zo snel mogelijk. Je bent een schat van een meid van nog maar 18 jaar en je hebt nog een heel leven voor je. Zie de gave tijd die wij samen hadden als een mooie herinnering en ga verder met je leven. Zoals je ziet kan het zo voorbij zijn, dus geniet in plaats van te treuren.

'in een poging hun nabestaanden kracht te geven'

Ik wil je bedanken voor een prachtige, liefdevolle tijd, in welke ik zielsveel van je gehouden heb. Je bent sterk genoeg om dit te verwerken en verder te gaan met een mooi leven. Voel je ook alsjeblieft niet schuldig aan wat er gebeurd is, want daar kun jij echt niets aan doen. En voel je vanaf nu ook niet schuldig als je een andere jongen ontmoet, ik wil zelfs dat je een andere relatie probeert op te bouwen. Het leven is nou eenmaal keihard en dat moet je accepteren. Heb met ons geen medelijden, we zitten in de eerste kroeg links voorbij de hemelpoort alwaar het goudgele gerstenat rijkelijk vloeit. Hier wachten we op je. Wees een bikkelaar, scheet. Ik hou van je, Peter.'

Van der Ley: 'Er bestaan nauwelijks woorden die de heldhaftigheid van zo'n afscheidsbrief op een juiste manier kunnen duiden. Feit is dat Peter en ook Marc, die soortgelijke brieven schrijft, hun eigen ellende relativeren en bagatelliseren in een poging hun nabestaanden kracht te geven. Dat is een heldendaad op zich. En het heeft

een positieve impact gehad op het rouwproces van hun naasten.'

De jongens richten zich ook persoonlijk tot Van der Ley. 'Eddy, doe hier iets mee.' Van der Ley: 'Ze vragen mij tot twee keer toe om de onveiligheid in de betreffende Sahara-regio in de krant aan de kaak te stellen. Er waren, in tegenstelling tot bij twee eerdere Sahara-reizen van Peter, geen checkpoints, waardoor ze niet geregistreerd waren. Maar ze zeggen ook: 'Dit boek is voor een ieder die het maar wil lezen.' In het Algemeen Dagblad heb ik in november 1993 gelijk aandacht besteed aan hun dood en de gevonden afscheidsbrieven. Bizar genoeg stond dat verhaal op de voorpagina op de dag dat ik ging trouwen. Antwoorden op de vragen van de jongens, over de situatie in de Sahara, kon ik nog niet tot in detail geven. Dat heb ik pas in het boek kunnen doen. Na zelf naar de betreffende regio te zijn afgereisd, eind februari van dit jaar.'

Missie voltooid

Van der Ley zegt met 'Heldendaad in de Sahara' een 'missie te hebben voltooid.' 'Ik heb gedaan wat de jongens

Ik kom nog steeds niet geloven dat ik hier
aan mijn einde kom, en hoe?! We
hebben het er al over gehad. Hoe het moet zijn.
Gister een flink stuk gemaakt. Mooi gerichts-
heeft niets gehalpen. We heb doord. Het
heel droog. Gister avond zitten lullen over Susan
en Alma. Het ontspannen. Het zit gelukkig
goed tussen Peet en mij. Zelf ik mis Alma

'een ultiem eerbetoon'

mij, vanuit die kansloze positie in de woestijn, min of meer hebben gevraagd. Dat voelt goed. Dertig jaar na dato wek ik Marc en Peter, via dit boek, als het ware tot leven, in de vorm van een ultiem eerbetoon. Nieuwe generaties zullen kennis maken met de jongens, ver na hun dood. Ik hoop uiteraard dat er zoveel mogelijk boeken worden verkocht. In Nederland, maar ook in het buitenland.' Hij is van plan het in verschillende talen uit te geven. 'Want dit verhaal is universeel uniek, het ontstijgt in alles de grenzen van ons kikkerlandje. Niet alleen door de locatie van hun reis en dood, maar vooral door de heldhaftige houding van Marc en Peter op hun plotselinge sterfbed. Want nogmaals: dát, dát is de heldendaad.' ■

Veelzijdige mediaman

Eddy van der Ley is ondernemer, schrijver, journalist, presentator en theatermaker. Hij werkte onder meer 25 jaar voor het Algemeen Dagblad en schreef verder voor tientallen bladen en magazines in binnen- en buitenland. Verder presenteert hij op jaarbasis veel panelavonden en sportcafés bij voetbal- en businessclubs, met bekende personen uit zo ongeveer de hele sportwereld én daarbuiten. Een greep: Arnold Bruggink, Mario Been, Peter Bosz Herman Brusselmans, Johan Derksen, Henk Fraser, Toon Gerbrands, Ron Jans, Theo Janssen, Henk de Jong, Wim Kieft, Hans Kraay jr, Andy van der Meijde, Aad de Mos, Bram Moszkowicz, Youri Mulder, Joop Munsterman, Bas Nijhuis, Sjaak Swart, Humberto Tan, Gertjan Verbeek, Sierd de Vos en John de Wolf.

Sinds 2014 creëert en presenteert hij ook theatercolleges met in de hoofdrol (ex-) topsporters, zoals Willem van Hanegem, Wim Kieft, Sjaak Swart en Bas Nijhuis. Ook doet hij theatershows over iconische voetbaltoernooien zoals het WK van 1974 en het EK van 1988. Alsook wielercolleges met onder meer Hennie Kuiper, Michael Boogerd, Gert Jakobs en Jan Janssen. Van der Ley heeft altijd boeken geschreven, zoals het kampioensboek van FC Twente in 2010 (Van Ons) en de opvolger in 2011 (Trots), maar de laatste zes jaar heeft-ie de turbo erop gezet, met de bestseller Niet zeiken, voetballen (2017, over Bas Nijhuis), Hoi Papa (2019, over Michel Boerebach), Recht voor z'n raap (2020, over Gertjan Verbeek), Niet het mooiste meisje van de klas (2021, over Kim Kötter) en Andy (2022, over Andy van der Meijde). Daar kwam nu dus zijn magnum opus 'Heldendaad in de Sahara' achteraan. Of hij nieuwe boekideeën heeft? 'Ik word veel en vaak benaderd', zegt hij, 'voor de meest uiteenlopende boeken. Dus ja, het zou zomaar kunnen dat er binnen afzienbare tijd weer een nieuw boekproject aankomt.'

Wat is jouw plan B? Of C? Of D?

Nee dit is geen politiek geladen column. Ik ben niet ineens aanhanger geworden van Partij voor de Dieren, wat overigens wel jammer is want het zou in mijn ogen goed moeten kunnen passen. Maar helaas is dat een partij waar ik mij als boer verre van thuis voel.

Ik wil graag nog even wegblijven na de onrust rondom de nieuwe verkiezingen. Het is in mijn ogen allemaal vertraging en verstoring van de grote opgaves waar stevige keuzes op moeten worden gemaakt. Enig advies zou kunnen zijn, wie acht jij in staat om echt keuzes te durven maken voor de toekomst? Of ze nu leuk zijn of niet, ze moeten gemaakt worden. En dan kun je nog zo'n mooi verkiezingsprogramma hebben, uiteindelijk zul je altijd (als je als partij een echte bijdrage wil leveren aan de democratie) een compromis moeten sluiten.

Het betekent nog steeds niet dat we kunnen en moeten wachten totdat de politiek de keuzes gaat maken. Door onze oogharen zien we echt wel in welke richting we gaan. Maar hoe kun je met al die onzekerheden nu en in de toekomst de juiste keuze maken? Dat vind ik echt een hele lastige. Wat ik thuis bij ons aan de keukentafel merk is dat het zonder enige beperking bespreken van verschillende scenario's en uitgangspunten, ons helpt om toch een aantal keuzes te maken. Afgelopen week werd ik daar nog een keer in bevestigd door een presentatie van John Rich, Executive Chairman van MHP, het grootste pluimveeproductie- en procesbedrijf en een van de grootste graanproducenten van Europa gevestigd in Oekraïne. Ik was uitgenodigd om te spreken op een groot Feed event in Wenen en ik kon op deze manier aanschuiven bij de presentatie van dhr. Rich. Met statistieken en verhalen liet hij de impact van de oorlog in Oekraïne zien.

Natuurlijk ken je de beelden van de televisie, volg je de impact voor de landbouw via de vakpers en voelen we zelf ook de gevolgen van de oorlog zoals energieprijzen, voedselprijzen en instabieler wereldhandel. Maar als je daar zit met iemand die onderneemt in het land zelf, kun je niet anders dan je plek kennen en je handen dichtknijpen om het feit dat jouw bedrijf, woning, gezin in Nederland veilig is. Ongelooflijk zijn de tipjes van de

sluier die hij oplicht over hoe het dagelijkse leven er daar uit ziet. Zijn voorspelling: in 2024 wordt de agrarische impact nog veel groter. Want op dit moment hebben de kleinschalige familiebedrijven in Oekraïne geen toegang tot financiering en liquiditeit en kunnen het zaaigoed voor 2024 niet inkopen, wat dus ook niet de grond in gaat. Dat betreft zo'n 70 tot 80 procent van de agrarische sector. Wat ik graag wilde weten was hoe je je als bedrijf kunt voorbereiden op zulke extreem veranderende omstandigheden. Zijn antwoord was; maak een plan B voor je bedrijf, en een plan C en ook een plan D en bespreek ook een plan Z. Hou het onmogelijke voor mogelijk en bespreek de scenario's en hoe je je bedrijf daarop kunt inrichten. Met nog een laatste advies: produceer in een regionale keten met een globale strategie, zo maak je je voedselvoorziening veerkrachtig.

De grootste onzekere factor waar wij als boeren op dit moment mee worstelen is in welk tempo de plannen van de overheid vastgesteld en uitgevoerd gaan worden. Maar ook het verlies van derogatie, wat een stille sluipmoordenaar lijkt te gaan worden.

Wij zijn bezig met nieuwe plannen en investeringen hier thuis. Waarbij we de inputs die we gebruiken voor onze bedrijfsvoering onder de loep nemen: kunnen we ze ook weglaten? Misschien zijn ze in de toekomst niet meer beschikbaar, of komen de leveringen onder druk te staan omdat er geopolitieke spanningen heersen. Energie, het gebruik van fossiele brandstoffen? Hoe kunnen wij onze duurzaamheidsinspanningen bekostigen?

Het helpt ons enorm als we dit delen met elkaar en ook met anderen. Ik denk dat het goed is dat je de opties op tafel legt en bij je keuzes in de toekomst misschien ook een plan B of C of zelfs een plan D betreft. Hoeveel verschillende scenario's liggen er bij jou op de keukentafel?

Heleen Lansink is melkveehouderster en agro influencer

TKKR. Iedere dag online

TKKR.

HOME • COLUMNS • WHAT'S NEW(S) • ECONOMIE • SPORT • CULTUUR • RADIO • ABONNEMENT • DONEREN • MAGAZINE

Net binnen

10:02 • Opblazen

09:58 • Inrekenvraag

19:31 • DE OORLOG IN OEKRAÏNE van ma 29 mei t/m zo 4 juni 2023

19:26 • Nieuwsoverzicht van ma 29 mei t/m zo 4 juni 2023

22:06 • DE OORLOG IN OEKRAÏNE van ma 22 mei t/m zo 28 mei 2023

22:00 • Nieuwsoverzicht van ma 22 mei t/m zo 28 mei 2023

MEER >

Clickbait hier, clickbait daar...

Slecht nieuws is een business model en het wordt steeds lastiger om op de hoogte te blijven van wat er echt speelt in de wereld.

Zie jij door de bomen het bos niet meer?
Dan is **What's New(s)** iets voor jou!

Gecureerde samenvattingen van artikelen uit het FD, de Volkskrant, Trouw en de NRC! Iedere maandagochtend online op **TKKR.nl**

TKKR.

f @ y

Ziekteverzuim in 2022 hoogste ooit!

Werknemers in Nederland waren vorig jaar vaker én langer ziek. Dat kostte werkgevers 27 miljard euro. Stressklachten nemen toe.

Twee griepgolven die na de coronapandemie flink om zich heen grepen. Een toenemend aantal werknemers met stressklachten door hoge werkdruk. Het ziekteverzuim bij Nederlandse bedrijven en instellingen lag vorig jaar op 5,6%, het hoogste cijfer sinds de meting in 1996 begon.

Nederlandse werknemers waren vorig jaar vaker en langer ziek. De gemiddelde verzuimduur was nu 9 dagen tegenover 8 in 2021. En werknemers meldden zich vorig jaar gemiddeld anderhalf keer ziek, tegenover 1,2 keer het jaar ervoor. Nationale Nederlanden becijferde dat het verzuim de werkgevers samen 27 miljard euro kostte, onder meer aan doorbetaald salaris en

De Oorlog in Oekraïne in kaart gebracht

Belangrijke zaken verdienen aandacht... maar soms is er zoveel informatie dat we het grote plaatje uit het oog verliezen.

Wil jij op de hoogte blijven van wat er speelt in Oekraïne? Ga dan naar [TKKR.nl](https://www.tkkkr.nl) en lees het weekoverzicht met gecensureerde informatie uit het FD, de Volkskrant, Trouw en de NRC! Iedere maandagochtend online op [TKKR.nl](https://www.tkkkr.nl)

TKKR.

Maandag:

+ Zelensky greep de verkiezingswinst van Erdogan aan om zijn rol als bemiddelaar in het conflict met Rusland te roemen. 'We rekenen op de verdere versterking van de samenwerking voor de veiligheid en stabiliteit van Europa.'

+ Kiev is opnieuw beschoten door Rusland. Het is de 15e nacht in mei dat de hoofdstad onder vuur wordt genomen door drones en komt op *Kiev-dag*, de dag waarop de stad 1541 jaar geleden werd gesticht.

+ De Oekraïense luchtmacht zegt dat er afgelopen nacht 37 kruisraketten, 29 Iraanse Shahed-drones en een verkenning drone uit de lucht zijn gehaald. Voor zover bekend zijn er geen gewonden gevallen door de Russische aanval. Zeker 40 projectielen werden op Kiev

TKKR.

Het inluiden van een nieuwe levensfase naar volwassenheid

Ayfer Koç

21 mei 2023, 11:00

ORIE

naar een te men

2023, 16:11

Omdat het dit jaar 80 jaar geleden is dat de April-meistaking bij Stork in Hengelo begon, heeft een lokaal comité de maand april

Columns, achtergrond, sport, kunst, en meer...

Ook het allernieuwste woningaanbod van Leef Twente vind je op [TKKR.nl](https://www.tkkkr.nl)

GOAT.

Greatest Of All Time.

Wie is het?

Nu Argentinië in de finale staat, scheidt slechts één overwinning ons van het besluit van deze

Iedere dag
TKKR.nl

T-spot

SPRAAK IS EEN BELANGRIJK COMMUNICATIEMIDDEL TUSSEN MENSEN. IEDEREEN BEZIT IN PRINCIPE DEZELFDE FYSIEKE UITRUSTING VOOR HET PRODUCEREN VAN TALIGE KLANKEN. HOE KAN HET DAN, DAT DIE ER TOCH NIET ALTIJD OP DEZELFDE MANIER UITKOMEN?

Stemgeluid kan reiken van simpele babygeluidjes tot complexe academische verhandelingen, emoties dragen van poeslief tot pijnlijk, qua volume variëren tussen oorverdovend en fluisterzacht, waar of gelogen zijn. Daarnaast is de bron van waar spraak wordt verzonden niet altijd dezelfde, namelijk vanaf verschillende locaties in de mond. Dat kan wezenlijke invloed hebben op de perceptie van het gesprokene door de toehoorder.

Dit is het terrein van de tongval, niet te verwarren met de tongslag, die een rol speelt in een andere, universele taal. Het Twents is een Westfaals dialect van de Nedersaksische taal. Waar wordt die geproduceerd?

Doe een proefje. Spreek het woord 'bed' hardop uit vanaf verschillende tongposities in de mond. Als je dit doet van voorin - puntje van de tong tegen de voortanden -, naar achterin - bijna vanuit de keel -, reis je qua tongvallen door heel het land. Luister maar eens goed: de originele Amsterdammer zegt,

fonetisch weergegeven, [bit] en een Maastrichtenaar [bat] als ze het over een bed hebben.

Je ontdekt dat het Twents vanaf iets achter het midden van de mond wordt gesproken. Daar ligt dus de T-spot, niet te verwarren met ... je weet wel.

Zegt de T-spot iets over de intrinsieke waarde van wat wordt gezegd? Met andere woorden: wat wordt gezegd en wat wordt bedoeld?

De aard van mensen vindt bij uitstek weerklank in gebruikte uitdrukkingen, die binnen een sociale groep zowel een letterlijke als een overdrachtelijke betekenis hebben.

Het Twents kent zegswijzen met grote verbeeldingskracht. Keuze en vertaling zijn geheel voor mijn risico.

Bijna lyrisch: omdat hij 'onder 'n draad hen hef vretten' - onder de draad door heeft gevreten, is vreemdgegaan - en zij daarom 'het gat veur 'n bos hef smetten' - de bips tegen de struik heeft gegooid; de verkering heeft uitgemaakt -, heeft hij

'het nus onder 'n boom liggen' - het nest onder de boom liggen. Niet echt woke, wel episch en heel grappig: 'een lang wief is 'n ledder in hoës' - een lange vrouw is een ladder in huis.

Tot de dramatische groep uitscheiding-gerelateerde zegswijzen behoren onder meer: 'in 'n tuk loaten miegen' - in de broekzak laten plassen; je op een naïeve manier laten bedriegen. Een hele krachtige is: 'met 't leuge gat hen drieten goan' - met een lege kont gaan poepen; ijdel zijn. En, vooruit dan maar, voor het ontlasten zelf ken ik de metafoor: 'n ulk oet de stap loaten' - een bunzing uit de val bevrijden.

Deze uitdrukkingen herbergen door de tongval waarmee ze worden geuit, alle een zekere mate van begrip en vergevingsgezindheid, oordelen relativerend over situaties. Dat is ook niet verwonderlijk. De T-spot zit immers exact daar waar voldoende ruimte is om ook nog meel in de mond te houden en tegelijkertijd niet alles te hoeven slikken.

Robert Beernink

Nederland

een **kutland**

Of toch niet?

In de zomer van 1993 stierven mijn vriend Peter Teggelaar en zijn reisgezel/vriend Marc Gilsing een heldendood in de Sahara, zoals elders in dit magazine uitgebreid te lezen valt. Ofschoon de twee levenskunstenaars naar Afrika trokken om het avontuur te omarmen, kwam het Nederland dat zij achterlieten redelijk overeen met hun grote sociale inborst en dito vrijheidsideaal.

Natuurlijk, aan de doorgeslagen bureaucratie hadden de jongens een broertje dood, je bent non-conformist of je bent het niet, maar ons land, hun land, Nederland, heette in de kern tolerant, verdraagzaam, liberaal en rijk te zijn. Op de mondiale ranglijstjes met de hoogste levenskwaliteit stonden we stevast in de Top-5; niet zelden hadden we de koppositie in handen. Alleen het zorgsysteem al: dat gold als lichtend voorbeeld voor de rest van de wereld.

In de hit '15 miljoen mensen (op dat hele kleine stukje aarde)' probeert het duo Fluitsma & Van Tijn die landsaard halverwege de jaren negentig in woorden te vangen. Het nummer, aanvankelijk bedoeld als een reclamespot voor de Postbank, appelleert aan de eigenzinnigheid en het anti-hiërarchische karakter van de Nederlander, en brengt de volgende typeringen naar voren:

'Een land van nuchterheid'

'Het land wars van betutteling'

'Het land vol van verdraagzaamheid'

Dertig jaar en een kleine drie miljoen inwoners verder, is van die idylle niets over. Alsof er een clusterbom op het vaderlandse dna-landschap is gevallen. Wanneer Marc Gilsing en Peter Teggelaar met een tijdcapsule vanuit het hiernamaals naar het heden waren gekatapulteerd, zouden ze hun oren en ogen niet geloofd hebben. En Fluitsma & Van Tijn hadden, bij een actuele versie, flink aan de bak ontmoeten om

het tijdsbeeld te corrigeren:

'Een land zonder nuchterheid'

'Het land vol van betutteling'

'Het land zonder een greintje verdraagzaamheid'

Wie zich in zijn dagelijkse leven niets van die flagrante mentaliteitsverandering aan wil trekken, zoals ik, is het nog altijd prima toeven in ons kikkerlandje. Maar het nieuwe Nederland zonder stijgende verwondering gadeslaan? Dat lukt eenvoudigweg niet. Je zult tegenwoordig politicus zijn, eender welke kleur of richting je vertegenwoordigt. Of een gezagsdrager/hulpverlener in een uniform. Een voetbaltrainer die een paar keer verliest.

Zonder scheldpartijen, zware dreigementen en, soms, persoonlijke beveiliging gaat het niet meer. Social media is een onuitroeibaar gezwel, net als de opgeblazen ego's aan talkshowtafels die van holle retoriek hun verdienmodel gemaakt hebben. Nederland is verworpen tot een land van chagrijn, van klagen om het klagen, van zeiken om het zeiken, van halflege glazen, van nog meer klagen en nog meer chagrijn. Een kutland.

Ik schrik wakker. Heb ik deze column in mijn droom getikt? Op internet zoek ik snel naar bewijzen die mijn zwartgalligheid staven. Ik stuit op cijfers, conclusies. Ah! Dat is frappant.

Dus het is slechts een kleine minderheid die het fatsoen ondermijnt? Als ik me dat gerealiseerd zou hebben, had ik deze woorden misschien wel nooit aan het papier toevertrouwd...

www.leeftwente.nl

Het allernieuwste woningaanbod aangeboden door de NVM makelaars in het prachtige Twente!

Als eerste op de hoogte zijn van het nieuwste woningaanbod in Twente? Leef Twente geeft je een sneak preview van alle woningen die binnenkort in verkoop komen bij de NVM makelaars in Twente. Het geeft je bovendien een inkijkje in het Twentse leven en alles wat er voor nodig is om optimaal te genieten van dit bijzondere stukje Nederland.

DOE MEE

PADEL WIERDEN

RACKETS EN BALLEN TE HUUR OP LOCATIE

De Stouwe
INDOOR TENNIS &
PADEL WIERDEN

**BOEK EEN BAAN
NU VANAF
24,-**

VOOR MEER INFORMATIE
WWW.SPORTCENTRUMDESTOUWE.NL

📍 Handelsweg 10, 7641 AB Wierden
✉ info@sportcentrumdestouwe.nl
☎ 0546 571 030

De strop

Treatment group: verdieping 1 tot en met 3 – Dag 57 van 182

TEKST TOM LUTTIKHUIS

Het was warm. Zonlicht brandde op haar huid. Het flatgebouw voelde aan als een broeikas. Marie veegde het zweet van haar voorhoofd. Pufte. Zuchtte. ‘Wanneer moeten we ons melden?’

Henk keek op. Geërgerd. Na vluchtig een blik geworpen te hebben op de stand van de zon antwoordde hij: ‘Een klein stukje nog.’

Ze beet op haar lip. ‘Dan moeten we zo weg. We mogen niet te laat komen.’

Henk beaamde dat met ernst en voegde eraan toe: ‘Heb jij genoeg gedaan?’

Ze schudde haar hoofd. ‘Nog niet... jij?’

Bij wijze van antwoord greep Henk zijn beitel stevig vast. Marie wierp een blik op hem. Hij zat in kleermakerszit met zijn rug tegen een pilaar. Vetrollen vormden zijn T-shirt als een golfplaten dak. In zijn hand hield hij een brok steen ter grootte van een softbal dat hij bewerkte met zijn gereedschap. *Tik. Tik. Tik. Tik.*

Zonder te stoppen, sprak hij:

‘Doorwerken, Marie. Als je het streefcijfer niet haalt, dan –’

‘Word ik gestraft. Ja ik weet het.’

Ze pakte haar eigen beitel en hakte de oneffenheden van het brokstuk. Dat deed ze nu al zo lang dat haar handen voorzien waren van een dikke laag eelt. Hoewel ze was opgegroeid in de stad, had ze in de afgelopen twee maanden boerenhanden gekregen.

Niet veel later legde Henk zijn beitel neer. Hij keek Marie aan en beet op zijn lip.

‘Het is tijd. Hoeveel heb je er af?’

‘Veertien’, zuchtte ze. Haar schouders hingen omlaag als gordijnen aan een doorgezakte rails.

Henk zweeg en de stilte bevestigde Maries angst. Het was weinig. Misschien te weinig. Om medelijden hoefde ze niet te vragen, zoiets bestond niet op de verdieping 1, 2 en 3. Marie vroeg niet of Henk zijn productiegetal wel gehaald had. En ook niet of ze twee van zijn stenen lenen mocht als hij ze sparen kon. Zoiets menselijks als om hulp vragen deed ze allang niet meer. Hulp bestond ook niet op verdieping 1, 2 en 3.

Henk werkte zijn grote lijf met een zucht overeind. ‘Opschieten. Straks zijn we te laat.’

Ze liepen langs de vervallen zuilen richting de trap, links en rechts afslaand om de stapels brokstukken te ontwijken. Ze kenden het flatgebouw waarschijnlijk beter dan de architecten die het ontworpen hadden, dat wil zeggen: de benedenste drie etages. Het gebouw bestond uit zeven verdiepingen, maar zij hadden enkel toegang tot verdieping 1, 2 en 3. Precies zoals in het contract stond. De drie verdiepingen, een hele boel juridische formaliteiten en die doodeenvoudige instructie: *Gebruik wat er is en wees jezelf.*

De verdiepingen die ze op dag 1 aantroffen waren een grote puinhoop. Gruis, stof en gesteente waren het enige dat ze aantroffen. De pilaren die het bouwwerk overeind hielden stonden er nog, maar meer ook niet. Alleen de huls van het flatgebouw was intact: het beton en het staal dat de vensters op hun plaats hield. Het glas in de ramen was onbreekbaar. Zelfs niet wanneer ze er met brokstukken tegenaan gooiden. In het begin hadden ze tevergeefs geprobeerd naar buiten te breken, als bezetenen hadden ze het glaswerk aangevallen alsof het de poort van een door barbaren ingenomen heilige stad was. Het glas deprimeerde hen. Waarom? Omdat het geblindeerd was. Ze konden niet naar buiten kijken. Hun verdiepingen waren verduisterd. Het leek alsof ze constant door een met papier afgeplakte zonnebril keken. Ze zagen een silhouet van de zon, maar meer niet. Niet het bos dat de campus omringde, niet het voetbalstadion bij de universiteit, niet de skyline van de stad. En ’s nachts werden de maan en sterren buitenger sloten, waardoor het in de flat donkerder was dan Marie zich ooit had kunnen voorstellen.

Marie en Henk beklommen de trap naar de derde verdieping waar iedereen tezamen kwam op het afgesproken tijdstip om verantwoording af te leggen

*‘Het is tijd. Hoeveel heb je er af?’
‘Veertien’, zuchtte ze.*

over zijn of haar dagproductie. Dat deden ze al zowat iedere dag, twee maanden lang. Altijd wanneer de zon de laatste pilaar passeerde, gezien vanuit de troon van Diederik.

Orde. Structuur.

Alleen zo kregen ze genoeg werk gedaan om eten te krijgen.

De trappengang was gemaakt van beton. Er liep een trap omlaag, naar de eerste verdieping, en omhoog naar de derde en hogere verdiepingen. De toegang tot de vierde verdieping was versperd door een glimmende metalen plaat. Ondoordringbaar. Ook daar waren ze in hun eerste week achter gekomen. Ook die hadden ze tevergeefs proberen te slechten.

De derde verdieping leek in niets meer op de andere verdiepingen. Om hun verblijf leefbaar te maken, hadden ze al het puin naar de eerste verdieping gebracht. Die was ondertussen haast onbereikbaar omdat het gesteente zich ophoopte tot onderaan de trap. Dat was Diederiks idee: al het puin naar de eerste verdieping.

En het had wat opgeleverd, want de derde verdieping was prachtig. Het was schoon, geordend, en voorzien van zelfgemaakte kamers: gezamenlijke kamers, privékamers, slaapkamers en zelfs een speelkamer waar ze een soort van *jeu de boules* speelden wanneer ze vrij waren. Met keurige, tot ballen gebeitelde stenen. Ook was er een hoofdkamer, een soort vergaderzaal waar ze belangrijke zaken bespraken. De muren van de kamers waren gemaakt van perfect uitgehouwen stukken steen die als puzzelstukjes in elkaar vielen. Het had blaren gekost om ze te maken, maar het werk was niet voor niets geweest: op de derde verdieping hadden ze een waar paradijs gecreëerd, een plek waar ze de resterende vier maanden van hun contract probleemloos uit konden zitten.

Ze stapten de hoofdkamer in. Bijna iedereen was er al. Ze waren met precies vijftig. De helft man en de helft vrouw. Kinderen waren er niet. De jongste van hun groep was achttien jaar oud en de oudste, Najib, was bijna zeventig. Op een verhoging zat hun leider, Diederik. Hij knikte toen ze de kamer betraden en glimlachte naar Marie.

Ze wist dat hij een oogje op haar had. Dat had ze sinds de eerste keer

dat ze elkaar ontmoeten al doorgehad. Toen haar werd opgedragen om haar blinddoek af te doen en ze verbaasd om zich heen keek naar waar ze zich bevond en wie de anderen waren die zich voor het experiment hadden opgegeven, had ze het meteen in Diederiks blik gezien: hij wilde haar.

Zij hem niet, maar omdat hij nu hun leider was, hield ze dat voor zichzelf.

Diederik zat op zijn stenen verhoging. Zijn haar was in een knot gebonden. Wrijvend over zijn baard, wierp hij een blik op de zon die langzaam verdween achter hun zonnewijzer, de meest westelijke pilaar van de derde verdieping. 'Niet iedereen is op tijd vandaag.'

Iedereen probeerde te ontdekken wie het was. Wie er ontbrak. Ze hoefden niet lang te kijken, want al snel klonk er een splend geluid in de verte. Dat kon maar één ding betekenen. Het was Najib, de oude Rotterdammer met zijn klompvoet.

De mensen die achteraan stonden stapten angstig opzij toen hij de kamer binnen sjokte, alsof ze dachten dat hij een besmettelijke ziekte met zich meedroeg. Zijn rechterbeen achter zich aan slepend, strompelde hij richting de verhoging.

'Je bent te laat, Najib.'

Het was muistil in de kamer.

'Het spijt me, Diederik. Mijn voet –'

Diederik onderbrak hem met een wegwerpgebaar. 'Je voet is geen excuus. Jouw productiegetal ligt al lager dan dat van de anderen omdat je oud bent. Ook met je klompvoet hebben we rekening gehouden.'

'De zon... de tijd... Ik had niet genoeg tijd...'

Diederik hief zijn hand op en tuitte zijn lippen. 'We hebben allemaal evenveel tijd, Najib. De zon schijnt net zo lang voor jou als dat hij schijnt voor mij. Je bent gewoon te laat begonnen. Je weet wat dat betekent?'

Najib boog zijn hoofd.

'Geen eten en geen slaap. Tenminste niet hier. Je kunt een slaapplek zoeken op de tweede verdieping. Twee dagen lijkt me een gepaste straf. Het is niet de eerste keer dat je verzaakt.'

'Maar –'

'Geen gemaar! Ons systeem kan alleen werken als iedereen zijn steentje bijdraagt. Zonder regels wordt het een chaos. En we moeten het nog vier maanden met elkaar doen. Een half jaar stond er in het contract. Honderdtweëntachtig dagen. We hebben er allemaal willens en wetens voor getekend.'

De oude man draaide zich om en strompelde richting de trap. Er was

niemand die hem troostend toesprak of die hem een schouderklopje gaf. Er waren mensen bij die zelfs opgelucht ademhaalden. Omdat Najib gestraft was, hoefden zij niet te boeten voor het niet halen van hun productiegetal. De regel was immers dat er slechts één straf per dag werd uitgedeeld. Hetzelfde gold voor Marie. Hoewel ze medelijden voelde met de oude man, kon ze niet voorkomen dat ze zich opgelucht voelde.

Control group: verdieping 5 tot en met 7 – dag 26 van 182

Ze stonden schreeuwend tegenover elkaar. De man en de vrouw. Harry en Madelon. De één was oud, de ander jong. Er kwam nog net geen stoom uit hun oren. Dennis kwam tussenbeide. Het scheelde weinig of ze waren elkaar in de haren gevlogen. 'Harry, dat was echt een superstomme opmerking.'

De kale man spuwde. 'Ik blijf bij mijn woorden.'

'ZIE JE WEL!' krijste de vrouw.

'Rustig aan, Madelon', kalmeerde Dennis haar. Zonder succes.

'HIJ IS EEN MONSTER!'

'Nee, dat is hij niet. Hij is een mens. Net als jij en ik heeft hij een mening.' Dennis richtte zijn blik op de kale man. 'Een vrij egocentrische mening in dit geval. We moeten het nog vijf maanden met elkaar uithouden, jongens. Dat kan niet als we elkaar niet accepteren zoals we zijn. Madelon valt op vrouwen. Harry, jij gelooft in God. Ik accepteer beide en jij zou hetzelfde moeten doen.'

'Dennis heeft gelijk', vulde iemand anders in de groep aan. 'We moeten elkaar gewoon accepteren zoals we zijn.'

'Dat kan niet.' Harry beet op zijn kaken terwijl hij het zei. 'Wat zij doet gaat dwars tegen mijn principes in.'

'Mag ik iets voorstellen?' De groep keek om naar het oude vrouwtje dat zich leunend op een wandelstok naar voren bewoog. Iemand stapte op haar af om haar te helpen. 'Dank je, William. Het gaat wel.' Leunend op haar stok keek de vrouw van Madelon naar Harry en vervolgens naar de rest van de groep. 'Zes maanden. Zo lang moeten we hier zijn. Dat stond in het contract. We hebben er nog niet eens één maand opzitten en nu al hebben we een paar van dit soort onenigheden gehad. Op deze manier worden het lange dagen. Ik heb een idee dat het misschien wat eenvoudiger maakt om deze tijd door te komen. En leuker bovendien.'

'Wat stel je voor?' Harry sloeg zijn armen over elkaar.

'Dat we vergeten wie we waren voordat we onze blinddoeken afdeden.'

Verstop het eten. 'Wat?! Waar?' 'Op de eerste verdieping. In één van de hoeken.'

Dat we op nul beginnen. Hierbinnen, op de bovenste drie verdiepingen van dit flatgebouw, hebben we geen vooroordelen op basis van religie, afkomst, sociale status, et cetera. Dat zijn zaken die daarbuiten gelden, maar hierbinnen zinloos zijn.'

'God is niet zinloos', brieste Harry.

'Nee, dat is hij niet. Maar kijk om je heen, Harry. Dit is geen kathedraal. Als je bidt, bid dan in jezelf. En ...' voegde ze er met een glimlach aan toe. '... bid voor een ander.'

Treatment group: verdieping 1 tot en met 3 – dag 6 van 182

Het licht van de opkomende zon brak langzaam door. Twee mannen stonden een tijd zwijgend naast elkaar. Toen doorbrak Marcel de stilte. 'Ik snap het niet.'

'Sst! Fluister toch! De rest slaap nog!'

Diederik knipte geërgerd met zijn vingers. 'Wat snap je niet?' Zelf snapte hij het namelijk bijzonder goed.

'Ik dacht dat die beitels er met een reden geplaatst waren. Dat ze wilden, of beter nog, eisten dat we ze zouden gebruiken.'

Diederik knikte afwezig. Hij had hetzelfde gedacht. *Gebruik wat er is en wees jezelf.* Een eenvoudige instructie, maar een simpele opdracht bood ruimte aan misinterpretatie. Ze hoefden niet te werken.

Hij dacht terug aan het begin. Dag één. Toen hij en de anderen hun blinddoeken afnamen, troffen ze een grote puinbult aan. Na een half uur vonden ze de beitels. Vijftig stuks in totaal. Vijftig beitels voor vijftig mensen. Na een lang beraad had de groep besloten dat er van hen verwacht werd ze te gebruiken. En dus begonnen ze te hakken. De eerste dag tikten ze doelloos met hun gereedschap tegen het gesteente, niet precies wetend waarom. Sommigen werkten hard, sommigen werkten langzaam, sommigen namen veel pauzes, sommigen werkten gestaag door, maar iedereen deed iets. Zelfs de minst gemotiveerde onder hen gebruikte zijn beitel tenminste een paar keer die eerste dag. Toen iedereen er op een

gegeven moment klaar mee was, gingen ze slapen. De volgende morgen klonk er een opgeluchte kreet op de benedenste verdieping. Er was eten gevonden. De groep deed zich tegoed aan het verse brood en concludeerde enthousiast hoe eenvoudig de komende maanden zouden zijn. Een beetje hakken en een beetje eten. Als dat alles was, dan waren ze hier zo uit. Dat riedeltje herhaalde zich de eerste paar dagen, totdat Diederik op het idee kwam om de beitels eens een dag niet te gebruiken. Als test. Gewoon om te zien wat er zou gebeuren. Hij stelde het voor aan de rest van de groep en zo geschiedde. In plaats van te hakken, speelden ze spelletjes met het gesteente: backgammon, *jeu de boules*, sjoelen. Ze hadden de grootste lol. Diederik had verwacht dat dit niet lang zou duren. Hij dacht niet dat ze in dit gebouw waren gestopt om te spelen. Nee, er werd van hen verwacht te werken. Alleen wanneer

hoog tempo af. Na een tel of tien zuchtte hij, wetende dat er niets anders op zat. Ze hadden nog maanden voor de boeg en zonder structuur zouden het lange dagen worden.

Ze hoefden niet te werken ...

... maar toch zouden ze het doen.

‘Nee, Marcel. Dat moeten we wel.’

‘Maar... maar er is eten gebracht. Of we nou wel of niet beitelen, we krijgen gewoon te eten.’

‘Dat klopt’, beaamde Diederik. Hij zuchtte en legde uit waarom ze toch zouden werken. ‘Hoelang denk je dat het duurt voordat één van ons het bord van een ander leegeet? En hoelang denk je dat het duurt voordat er iemand gewond raakt wanneer er eten gestolen wordt?’ Met ieder woord werd hem duidelijker dat hij gelijk had. ‘Hoe zie jij de komende weken voor je als er constant gemuit wordt?’

Marcel schudde zijn hoofd en krabde

houden.’ Diederik glimlachte en gaf een kneep in de schouder van de man naast hem. ‘Je hebt gelijk. Beitelen is saai, maar het geeft ons orde en regelmaat. Als we het een half jaar met elkaar uit willen houden, kunnen we niet zonder. Wat denk je ervan? Jij en ik... als Farao’s.’

Marcel keek hem met grote ogen aan en slikte. ‘Maar de anderen zullen ons toch niet zomaar geloven? Hoe denk je ze te overtuigen?’

‘Verstop het eten.’

‘Wat?! Waar?’

‘Op de eerste verdieping. In één van de hoeken.’

‘Maar ze zullen het vinden.’

Diederik beet op zijn lip. ‘Verstop het onder het puin.’

Control group: verdieping 5 tot en met 7 – Dag 51 van 182

‘Jeg e glad.’

Hij had nooit gedacht dat hij Noors zou leren. Nog geen twee maanden sinds het begin van wat hij de rest van zijn leven ‘*de openbaring in de flat*’ noemde, had hij al meer geleerd dan in al zijn schooljaren tezamen. Reza had hem geleerd hoe backgammon werkte, Harry had hem van alles verteld over de bierbrouwkunst, Melanie had hem het verschil tussen bloem en meel uitgelegd en Hildir... Hildir, prachtige Noorse Hildir die Internationale Betrekkingen studeerde aan de UVA, had hem Noors geleerd.

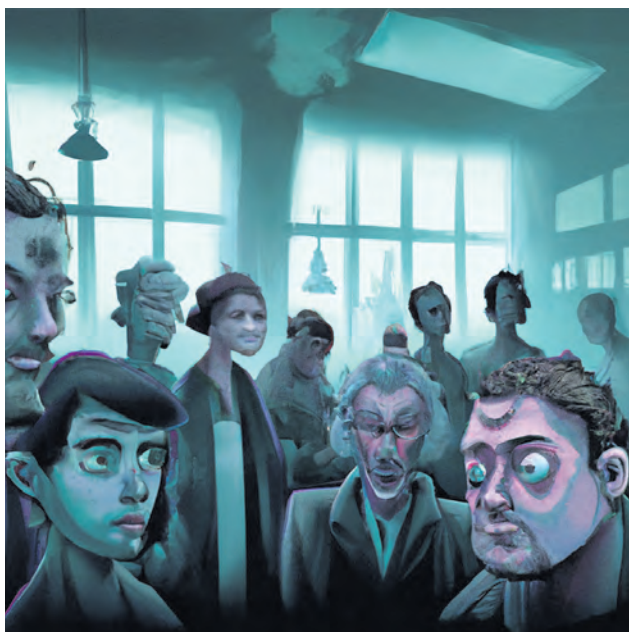
Als groep deden ze veel samen. Niemand werd raar aangekeken. En als iemand eens iets deed dat niet door de beugel kon, werd diegene niet gestraft, maar verbeterd. Ze hadden kunst. De muren waren beklad. Van dichtbij zagen de tekeningen er eigenlijk niet uit – het waren mislukte pogingen om de buitenwereld naar binnen te halen, getekend met scherpe stenen: paarden, een tennisser die voor Roger Federer moest doorgaan, een boerderijtje, zelfs de slogan van zijn favoriete voetbalteam was afgebeeld op de muren van de flat – maar van een afstandje vormde hun creatie een prachtig geheel. Ze waren een chaotisch bolwerk van eenheid.

‘Jeg e glad’, verbeterde Hildir terwijl ze hem geïrriteerd op zijn schouder sloeg. ‘Je moet het wel goed uitspreken.’

Zijn maag maakte een sprongetje van blijdschap toen ze hem aanraakte. Ze had hem niet alleen haar taal geleerd, ze had hem ook geleerd om van mensen te gaan houden. En van haar hield hij het meest. Al wist zij dat nog niet.

Treatment group: verdieping 1 tot en met 3 – dag 94 van 182

‘Wakker worden’ fluisterde Henk. ‘En

er steen gehouwen was zouden ze beloofd worden, want waarom zouden de onderzoekers anders vijftig beitels voor hen hebben klaargelegd?

Maar dat was dus niet zo... want onder aan de trap op de eerste verdieping lagen manden met voedsel, precies zoals alle dagen daarvoor. En dat hadden ze gekregen zonder er ook maar iets voor te doen.

‘Dus we hoeven niet te beitelen?’ fluisterde Marcel opnieuw. Hij klonk opgelucht.

Diederiks hersenen kraakten. De waarheid was eenvoudig: *ze hoefden niet te werken*. Het was een zege en een vloek. In zijn hoofd liep hij de scenario’s in een

aan zijn kin. ‘Ik weet het niet ... beitelen is zo saai.’

Diederik ademde diep in. Hij had al zijn overredingskracht nodig nu. Hij legde een hand op Marcells schouder en sprak: ‘Veel mensen denken dat de piramides in Egypte gebouwd zijn door slaven, maar dat is niet zo. Het waren de gewone mensen die de bouwwerken maakten. Vaak waren ze niet eens van slechte komaf. Het was een eer voor ze. En het hield ze bezig. Het leidde ze af. Je kunt je afvragen of een Farao echt een bouwwerk van honderden meters omtrek nodig had om in bewaard te worden na zijn dood. Ik denk dat hij vooral een excuus nodig had om zijn volk in het gareel te

snel doorhakken, want die NSB'ers komen eraan.'

Marie hoorde de voetstappen naderen. Ze tikten kil op de betonnen vloer. Om niet op te vallen, richtte ze haar blik op de steen in haar hand. Ze was doodop... en ingedommeld.

Ongeveer twee weken geleden had een deel van de groep hun beitels neergelegd en geweigerd om verder te hakken. De gehele derde verdieping was volgebouwd. Wat viel er nog te hakken? Toen Diederik hen opdroeg om dan maar de tweede verdieping te structureren, werd een deel van de groep kwaad. Diederik had hen uitgehoord en hun geklaag beantwoord met de vraag: 'Hoe willen je jullie de komende maanden overleven als er geen eten wordt gebracht?' Iedereen moest het antwoord schuldig blijven. Om te voorkomen dat er nogmaals gestaakt werd, had Diederik een vijftal mannen aangewezen die de rest van de groep zou controleren. Het risico op een hongersnood was te groot.

Het getik van de voetstappen kwam steeds dichterbij. Marie hoopte vurig dat ze haar met rust zouden laten, dat ze iemand anders uitkozen om te pesten vandaag. Ze was doodmoe en eerlijk gezegd wist ze niet of ze het tot het einde vol kon houden. Ze waren pas net over de helft. Gisteren had ze haar eigen reflectie bekeken in het geblindeerde glas. Hoewel ze nog maar vijftientig jaar oud was, leek ze op een oude heks. Haren die futloos langs haar gezicht hingen. Ogen die leeg in hun kassen lagen. Een levend lijk. Dat was ze.

Marie hapte naar adem toen ze merkte dat de voetstappen vlak achter haar stopten. Naast haar dook Henk ineen. 'Marie', sprak een stem streng. Het was Marcel, Diederiks rechterhand en een eerste klas hielenlikker. 'Diederik wil je spreken.'

'Diederik?' stamelde Marie. 'Maar dat kan niet ... als ik niet doorwerk dan haal ik het streefgetal niet vandaag.'

Marcel lachte. Het geluid galmde over de verdieping. De controleur naast hem gniffelde. 'Hij zei al dat je dat zou zeggen. Je bent vrijgesteld van werk vandaag.'

Maries schouders trokken samen. Ze wilde Diederik niet zien. Hij was eng. Hij probeerde de laatste tijd steeds vaker met haar alleen te zijn. Daarom zorgde ze ervoor dat ze altijd in het gezelschap van anderen was. Henk was een grote man. Enorm dik, maar groot. Hem durfden ze niet zomaar aan te vallen. Zolang ze bij hem in de buurt was, voelde Marie zich veilig.

'Ik wil hem niet zien', zei ze. Marie draaide zich om en hakte met haar beitel

in op de steen. *Tik. Tik. Tik. Tik. Tik.*

'Dat is niet aan jou om te bepalen. Diederik is onze leider. We hebben hem zelf gekozen.'

'Ik bepaal –'

Een hand greep haar bovenarm beet. Hij was veel te sterk voor haar.

Marie slaakte een kreet. 'HELP!'

'Laat haar los', zei Henk. Hij kwam moeizaam overeind. De hand waarmee hij de beitel vasthield trilde.

'Bemoei je met je eigen zaken, dikke' beet Marcel hem toe. 'Jij eet het meeste van ons allemaal, dus je moet niet zo zeuren en gewoon doorhakken. Wees blij dat we je voeden.'

Marie richtte een smekende blik op Henk, maar de grote man ontweek haar. Hij kromp ineen, nestelde zich in een kleermakerszit en begon verder te hakken, woordjes prevelend die Marie niet kon verstaan.

Balancerend tussen radeloosheid en paniek liet ze zich meevoeren. Om haar heen klonk getik en verder niets. Niemand keek op van zijn of haar beitelwerk. Vlak voordat ze de trap bereikten liepen ze langs Najib. Marie richtte een smekende blik op de oude man.

Maar Najib negeerde haar, knikte naar Marcel en Raf en liep door.

'Ga zitten.' Diederik wees op een van gestapelde stenen gemaakte kruk.

Marie deed wat haar gezegd werd.

'Hoe gaat het?' vroeg Diederik, zittend op zijn eigen kruk op de verhoging. Zijn ogen priemden in de hare.

Ze haalde haar schouders op. Als ze eerlijk had durven te zijn, dan had ze gezegd dat het slecht met haar ging, dat ze doodmoe was, dat ze 's nachts niet durfde te slapen en overdag niet mocht slapen, dat ze niet wist of ze het wel vol ging houden. 'Gaat wel.'

'En met het beitelen? Je haalt je streefgetal telkens net. Is dat omdat je niet harder kunt werken of omdat je niet harder wilt werken?'

Ze haalde haar schouders op.

'Ik snap het wel', zei Diederik met een glimlach. 'Dat gehak is doodsaai...' Hij stond op en stapte van de verhoging af. '... en daarom wil ik je een aanbod doen. Iets dat je... op een andere manier aan het werk houdt.'

Ze wilde niets liever dan opstaan

'Laat haar gaan, zei ik! Haar speelkwartier hier is voorbij.'

toen Diederik haar naderde, maar een onzichtbare kracht liet haar zitten waar ze zat. Ze kon niets anders dan toezien hoe Diederik naderde en vlak voor haar bleef staan. Ze kon zijn adem ruiken. Zijn gezicht zweefde vlak voor haar. Hij was niet onknap. Mooie kin, lange haren. Wijze ogen. Als hij haar een drankje aangeboden had in een kroeg in de buitenwereld, wie weet wat er dan gebeurd was. Maar hier, in dit flatgebouw, was hij afstotelijk.

'Ik vind je mooi, Marie. Dat vond ik vanaf het begin al. Wil jij mijn ... *bediende* worden?'

Het voelde alsof er een ijspriem in haar hart gestoken werd.

Hij glimlachte en keek haar vragend aan. Zijn ogen trilden.

Ze probeerde haar hoofd te schudden, maar het lukte niet.

Hij boog voorover. Zijn lippen kwamen steeds dichterbij.

Ze wilde haar hoofd naar achteren trekken, maar het lukte niet.

Hij was haar op een paar centimeter genaderd. Zijn adem op haar lippen.

'NEE!' krijste ze. Zonder te denken aan de consequenties gaf ze Diederik een harde klap in zijn gezicht. Ze sprong overeind... en sprintte weg. Maar waarheen? De weg werd versperd door Marcel en de andere controleur. Marie raakte in paniek. Ze kon nergens heen. Marcel stapte op haar af. Hij stak een arm uit om haar te stoppen en toen...

'Laat haar gaan', sprak Diederik kil. 'Maar –'

'Laat haar gaan, zei ik! Haar speelkwartier hier is voorbij.'

Treatment group: verdieping 1 tot en met 3 – dag 112 van 182

Hoewel er niets meer was om voor te bouwen, werkten ze harder dan ooit tevoren. Vanaf het moment dat de zon, gezien vanaf de verhoging in de hoofdkamer, voorbij de eerste pilaar was tot het moment dat het verdween achter de laatste pilaar, was het getik van beitel op steen hoorbaar. Bij gebrek aan gesteente hadden ze de muren van de speelkamer neergehaald om kleinere stenen uit te houwen.

'Dit is zinloos', opperde één van de mensen op de tweede verdieping eens.

'Waarom?' antwoordde een ander.

'We hebben helemaal geen muren nodig.'

'Maar we hebben stenen en dus bouwen we door.'

Ook Marie hakte gestaag verder, maar met iedere klap waarmee haar beitel steen verbrokkelde, verloor ze haar kracht. Haar wil om te leven vergruisde

als het gesteente in haar hand, het werd verpulverd totdat er niets van overbleef. Sinds haar aanvaring met Diederik sprak niemand meer met haar. De anderen deden alsof ze niet bestond. Telkens wanneer ze in een kamer verscheen, dan stopte iedereen met praten. Telkens wanneer ze bij een groepje aanschoof, stonden de anderen op. Het leek wel alsof ze van haar wegluchtten.

Er was niemand die naar haar keek.

Er was niemand die met haar sprak.

Er was niemand die om haar gaf.

Control group: verdieping 5 tot en met 7 – Dag 98 van 182

‘Snel! Voordat de rest ons ziet.’

‘Ach, denk je nou echt dat ze niet doorhebben wat jij en ik hier aan het doen zijn?’

Ze lag in zijn armen. Haar blonde haren krulden zich om zijn biceps. Ze keek hem kwaad aan, maar haar ogen lachten. Ze wist dat hij gelijk had. Iedereen wist waarom ze er met zijn tweeën meerdere keren per dag tussenuit piepten.

‘Maar de camera’s... Ze houden ons in de gaten.’

Dennis wuifde het lachend weg. ‘Je wast jezelf toch ook.’

‘Ja, maar de anderen dan. Zo in het openbaar... dat is toch niet ...’

‘Netjes? Normaal? Kom op, Hil, we zijn mensen. Dit zit in onze natuur. Is dit niet precies waarom je hier naartoe gekomen bent? Waarom je je opgegeven hebt voor dit alles? Om te ontdekken wie je bent? Om te ontdekken wie we zijn? Terug naar nul, naar onze natuur.’

Ze beet op haar lip. Bekeek hem. En kroop toen boven op hem. Volle borsten op een slank lichaam. Dennis voelde dat hij stijf werd.

‘Nul zeg je?’ fluisterde Hildr. ‘Ik zie een één. Een hele grote één.’

Treatment group: verdieping 1 tot en met 3 – Dag 151 van 182

‘Je mag hier niet meer slapen. Ga maar naar beneden.’

Ze was verbokkeld. Zo verbokkeld dat ze niet eens huilde. En dat terwijl het zo oneerlijk was. Wat had ze nou werkelijk fout gedaan? Goed, ze had Diederik niet hoeven slaan. Niet moeten slaan, maar eigenlijk had ze gewoon zichzelf beschermd. Dat zou ieder mens doen.

Zwijgend daalde ze een trap af. *Als ik het opnieuw kon doen dan had ik hem me laten zoenen. Dan was ik zijn bediende geworden, zoals hij dat noemde.* Wat dat precies betekende wist ze niet. Een rilling liep over haar rug toen ze aan het woord seksslaaf dacht.

Waarom waren de anderen zo gemeen?

Sinds ze Diederik geslagen had, hadden ze haar genegeerd, gekleineerd, gepest, buitengesloten. Dat was het ergste. Dat de anderen het deden. Diederik en zijn controleurs hadden ze er niet eens de opdracht toe gegeven. De anderen hadden zelf besloten om haar te verbannen. Alsof ze een levensgevaarlijke parasiet was. Alsof ze een virus met zich meedroeg. *Je mag hier niet meer slapen. Ga maar naar beneden.*

Pas toen ze op de eerste verdieping aanbeldde, kwamen de tranen. Geruisloos snikte ze terwijl ze zocht naar een geschikt plekje om in slaap te vallen. Dat was niet eenvoudig, want overal lag gruis en gesteente. Ze struikelde een paar

Hij knipoogde en gaf haar een zoen. ‘Ik kom naar Amsterdam.’

keer en mocht van geluk spreken dat ze haar enkel niet verzwikte. Niet dat het haar iets had kunnen schelen. Ze was toch al kapot.

Terwijl tranen haar zicht vertroebelden smeedte ze stenen weg. Gefrustreerd pakte ze een groot brokstuk. Het was zo zwaar dat ze het bijna niet van de grond kreeg. Misschien dat ze zich beter zou voelen als ze het heel hard tegen de glazen wand zou smijten. Die verdomde, onbreekbare, glazen kutwand.

Maar toen ze het brokstuk optilde, hapte ze verbaasd naar adem, want onder het gesteente lagen etensresten. Zo te zien was er een enorme hoeveelheid brood weggegooid.

En dat was vreemd, want er was altijd net voldoende eten voor iedereen. En omdat ze gewend waren veel te eten, was er eigenlijk nooit genoeg. En als er dan eten weggegooid? En afgaande op de kleur van het brood, lag het er al een hele tijd. Schimmels hadden het aangevreten. Hoe lang lag het hier al? En waarom was het verstopt onder het zware brokstuk?

Een gruwelijke gedachte schoot door haar hoofd.

Ze draaide zich om en rende naar boven.

Control group: verdieping 5 tot en met 7 – dag 182 van 182

De zon, de echte zon, bescheen hun gezichten. Na een lange omhelzing lieten ze elkaar los. De oude man keek de jonge

vrouw doordringend aan.

‘De halte heet *Oliemolenstraat*. Daar kom ik je ophalen. Tenzij ze de namen van de bushaltes veranderd hebben in het afgelopen half jaar.’ De oude man krabde aan zijn kin en fronste. ‘Wat doen we als ze de bushaltes veranderd hebben.’

‘Maak je geen zorgen, Harry. Ik vind het wel. Oldenzaal is niet zo groot volgens mij. En het internet bestaat vast nog wel.’

De oude man bromde. En gaf de jonge vrouw een laatste omhelzing. ‘Tot snel, Madelon.’

Dennis sloeg dit afscheid van een afstandje gade. Hij glimlachte. Toen de stalen platen open gleden was er een enorm gejuich losgebarsten. Het was alsof het Nederlands elftal het WK had gewonnen. Iedereen was blij dat ze weer naar huis mochten, dat ze de buitenlucht weer op hun huid konden voelen. Maar de euforie was al snel overgegaan in bedroefdheid. Het besef dat ze elkaar voor een lange tijd, en in sommige gevallen nooit meer, zouden zien sloeg in als een bom. Honderdtweëntachtig dagen hadden ze samen doorgebracht. In die tijd hadden ze hechte banden gesmeed, vriendschappen gemaakt, en enorm veel van elkaar geleerd. Ze hadden exact dat gedaan wat er van hen gevraagd werd in het contract. *Gebruik wat er is en wees jezelf.* Niet dat er iets was om te gebruiken, verdieping vijf, zes en zeven van de flat waren leeg. Ze hadden alleen brokstukken, gruis en stof aangetroffen. Iedere dag werd er eten gebracht dat ze eerlijk deelden. Ze hadden alleen elkaar gehad. Ze waren het flatgebouw zonder persoonlijke bezitting betreden, afgezien van hun vooroordelen en kennis. Hun vooroordelen hadden ze weggeworpen en hun kennis gedeeld. Hoe klein hun wereld in de flat ook was geweest, hoe beperkt hun leven tussen de glazen wanden ook zijn mocht, ze waren gegroeid.

‘Dus ...’ zei Hildr terwijl ze op en neer schuifelde, haar gewicht verplaatsend van de hakken van haar schoenen naar haar tenen. ‘Je komt naar Amsterdam?’

‘Ik ben een Rotterdammer, schat. En je weet wat dat betekent ...’ Ze gaf hem een harde klap op zijn schouder. ‘... hand in hand, kameraden.’ Hij knipoogde en gaf haar een zoen. ‘Ik kom naar Amsterdam.’

‘Ik ben een Rotterdammer, schat. En je weet wat dat betekent ...’ Ze gaf hem een harde klap op zijn schouder. ‘... hand in hand, kameraden.’ Hij knipoogde en gaf haar een zoen. ‘Ik kom naar Amsterdam.’

Treatment group: verdieping 1 tot en met 3 – dag 152 van 182

Gebruik wat er is en wees jezelf. De doodeenvoudige instructie in het contract was bedrog.

Voortgestuwd door een vurige verbetering rende ze de trap op. Ze

wist niet of haar vermoeden juist was, maar ze kon er alleen achter komen door het te delen. Ze moest het ze vertellen. Maar het probleem was dat de anderen niets meer van haar moesten weten. Maar misschien... misschien was er één persoon die naar haar luisteren zou. Tot een paar weken geleden was hij altijd vriendelijk geweest tegen haar.

Ze vond hem bij op de tweede verdieping, leunend tegen een pilaar. Hij was in gesprek. Ze hoorde hem fluisteren. Marie wachtte niet om te kijken wie het was. Over geduld beschikte ze allang niet meer.

‘Henk’ zei ze. Haar stem klonk zacht en bang.

De grote man keek op en fronste toen hij haar zag. Hij keek angstig om zich heen. ‘Wat doe je hier. Weg! Snel! Voordat...’

‘Je moet naar me luisteren, Henk! *Ik heb iets verschrikkelijks ontdekt.*’

Hij schudde angstig zijn hoofd. ‘Niet doen, Marie. Ga nou weg!’

‘Maar Henk!’ smeekte ze. ‘Ik denk dat we voor de gek gehouden worden. Volgens mij hoeven we helemaal niet te werken voor eten. De eerste verdieping ligt vol met etensresten. Verschimmeld. Ze zijn weggegooid. Ik denk ... ik denk dat Diederik het eten weggegooid heeft om ons te laten denken dat we alleen te eten krijgen op de dagen dat er gewerkt wordt.’

‘ZWIJG, MENS!’ beval Henk. Hij keek hysterisch uit zijn ogen.

‘Maar ik meen het –’

‘Mond houden, Marie.’ Een tweede stem sprak haar bruusk toe. ‘Als iemand je hoort, dan loopt het nog slecht met je af. En met ons.’

Marie herkende zijn stem direct.

‘Najib!’ kermde ze. Hij was ook gepest en benadeeld. Hij zou haar beslist begrijpen. ‘Jij moet me geloven.’

De oude man wilde zich niet naar haar omdraaien. Vanachter zijn rug hoorde ze hem zeggen: ‘Dat wil ik niet en dat doe ik niet. Ik heb geen zin in gedoe. Ik wil geen problemen. Over een paar weken zijn we hieruit.’

‘Hij heeft gelijk’, voegde Henk toe. ‘Het duurt niet lang meer.’

Haar hoop vervloog. Ze was niets in de ogen van Henk en Najib. Ze was minder dan het puin op de vloer. Ze had alleen zichzelf... en eigenlijk nog minder dan dat. Op dat moment beseftte ze dat eenzaamheid niets te maken had met het gebrek aan menselijk contact, maar met het gevoel dat geen mens om je geeft.

Henk bevestigde dat: ‘Ga weg, Marie. Je hoort hier niet!’

Ze kon niet anders dan luisteren.

‘Je moet naar me luisteren, Henk! Ik heb iets verschrikkelijks ontdekt.’

Met betraande ogen schuifelde ze weg. Haar voeten bewogen zonder dat ze het doorhad. Richting de trap. In het voorbijgaan raapte ze een beitel op. Iedere stap die haar dichterbij de trappengang bracht, maakte haar bedroefder. Hier en daar klonk het getik van beitel op steen. Niemand stopte met werken of keek op toen ze langsliep.

Haar tocht naar de trap voelde aan als haar laatste mars en in feite was dat ook zo.

Ze stond in de trappengang. Keek omhoog. Naar de stalen plaat. Naar de onderzoekers die zich verstopten. Met hun camera’s. Hoe konden ze anders bijhouden wat er allemaal gebeurde? Hoe konden ze anders conclusies verbinden aan hun misselijke experiment?

Dit moest stoppen.

Ze beklom de trap. Toen ze de derde verdieping bereikte, gilte er iemand. Marcel? Het was een loze kreet, iets in de trend van ‘*jij hoort hier niet*’, maar ze negeerde het. Ze klom verder, totdat ze onder de metalen plaat stond. Ze negeerde het silhouet dat erin reflecteerde. Ze was bang dat ze het niet meer durfde wanneer ze zichzelf zou zien. Ze klopte met de beitel op de plaat. Een metalen geluid kaatste terug.

Geen gehoor. Er was geen geluid van een slot dat werd opengedraaid of scharnier dat werd opengeklapt. Wie zich ook achter de plaat schuilhield, was niet onder de indruk.

Marie haalde hysterisch adem. Angst. Ze wist dat wat ze ging doen wreed was, maar ze deed het voor een groter doel. Wat zich hier in het flatgebouw afspeelde, moest stoppen.

Met een ruk strookte ze haar mouw op. Ze ademde luid. Legde ze de punt van de beitel op haar ontblootte pols. Het was vlijmscherp. Ze voelde dat het prikte. Ze keek op naar de stalen plaat boven haar.

Weer geen reactie. Wat had ze dan gedacht? Dat de plaat zich op magische wijze zou openen? Dat er mannen in witte pakken uit afdaalden die haar kalmerend toespraken en zeiden dat alles goed zou komen?

Ja... dat had ze ergens heel diep van

binnen wel gedacht. Gehoopt. Maar voor hoop was geen plaats op deze zieke, zieke plek.

En toen zag ze het. Zonder het te willen keek ze in de ogen van de vrouw wiens spiegelbeeld reflecteerde in de stalen plaat. Ze hapte geschrokken naar adem, want ze herkende de vrouw niet. Dit was niet Marie Ten Dam uit Deventer. De persoon in deze reflectie hield niet van de boeken van J.K. Rowling. Deze verschijning luidde niet iedere vrijdag het weekend in met een speciaalbiertje in *De Heks*. Deze vrouw was niet verliefd op de jongen die bij de *AH to-go* op het station werkte. Dit was iemand anders. Haar schouders waren hoekig. Haar houding was gebogen. Haar gezicht was lijkkleek. De trekken om haar mond waren hard en vol met pijn. Haar ogen waren leeg.

En het waren haar ogen die haar over het randje duwden.

Haar blik was hol. Doods.

Ze duwde de punt van de beitel in haar pols. Met een ferme ruk scheurde ze haar huid open.

Het was bijzonder hoe eenvoudig het was... sterven.

Het lab: verdieping 4 – Dag 1 van 182

De twee mannen staarden naar de onderste van de monitoren. Het was het scherm dat de benedenste drie verdiepingen van het gebouw weergaf. De *Treatment Group* op de verdiepingen met de beitels. Op het andere scherm werd het leven op de bovenste drie verdiepingen afgespeeld. De *Control Group* op de verdiepingen zonder beitels. Zij zaten er tussenin, op verdieping vier. Er pruttelde een koffiepote in het keukentje en de grote kast was gevuld met notitieboekjes die wachtten om volgeschreven te worden. Hun doodeenvoudige experiment was net een half uurtje bezig. Nu was het aan hen om te observeren en aantekeningen te maken. Het beloofden honderdtweëntachtig interessante dagen te worden.

Een van de onderzoekers klapte in zijn handen. ‘Ze pakken de beitels’.

‘Ik zie het, Emmanuel’, zei Karl.

‘Je hypothese wordt bevestigd.’

Emmanuel klonk hoopvol als een kind op Sinterklaasavond.

Karl dromde op wat de titel van het artikel zou worden: ‘Kennnis is macht en macht onze ondergang.’

‘De strop van het systeem in één zin samengevat.’

‘We zullen zien, Emmanuel, we zullen zien.’ En ook Karl kon een glimlach niet onderdrukken, want wat zou hij geprezen worden. ■

Gelukkig hebben we de *foto's* nog

'Aan wie zou ik dat nog eens kunnen vragen?' Ik zit met mijn moeder aan haar keukentafel. Het geluid van de tv staat net iets te hard. Haar aanrecht staat vol met glazen potjes, ze is jam aan het maken. Ik heb net een kopje thee gekregen met een koekje uit de oranje Tupperwaretrommel. Mijn moeder vertelt iets over haar geboortedorp en kan niet meer op een naam komen. Ze is als enige van een gezin van elf kinderen nog over. 86 jaar is ze en zeker niet zielig; het is een nuchtere constatering. Niemand weet meer hoe ze was als kind, puber of jonge twintiger. Ze moet het hebben van haar eigen geheugen en misschien een paar oude vage foto's.

Ik ging – ja alweer – naar de uitvaart van de moeder van een vriendin. Mijn werk draait om uitvaarten maar privé heb ik nu de leeftijd dat ook vrienden regelmatig met mijn branche te maken krijgen. Ik kende de moeder alleen van een paar recente foto's, de vriendin is nog best 'nieuw'. Haar moeder was al jaren aan het kwakkelen en kwam niet meer op verjaardagen; te druk. Met een beeld in mijn achterhoofd van een kleine, breekbare vrouw in een rolstoel, voor zich uit starend en verzonken in haar eigen wereld, ging ik naar het afscheid.

Er kwamen foto's voorbij van een stralende jonge vrouw, een zwart-wit trouwfoto, een kleurenfoto waarop ze hoogzwanger is, jaren zestig feestjes met hippie-achtige jurkjes, zonnige foto's met hotpants boven jaloersmakende mooie benen, sportieve plaatjes van gezinsvakanties, en groepsfoto's van het kerkkoor waar ze zestig jaar lid van was geweest. Uit alle toespraken bleek dat zij de Maria Callas van het dorp was geweest. Het Ave Maria werd bij kerkelijke uitvaarten op verzoek van alle dorpsgenoten door haar gezongen.

Je bent niet wat je was, als je dood gaat. Die kleine breekbare moeder in een rolstoel had een heel leven gehad, met alles erop en eraan. Ze werd bemind

en had lief gehad, ze had gefeest en gezongen met vriendinnen, was een toegewijde moeder geweest en had van het leven had genoten. In niets leek ze op de vrouw die ze later was geworden en waar ik zijdelings een klein stukje van had meegekregen.

Bij een uitvaart staan we stil bij wie iemand was. Als alle leeftijdsgenoten om iemand heen zijn wegvallen, zijn het vooral de verhalen van de kinderen en kleinkinderen die het beeld kleuren. De lieve oma die zelf jam maakte, de moeder die altijd klaarstond en misschien ook de moeder die steeds meer afdwaalde en zorg nodig had. Vaak gaat het dan vooral over iemands laatste jaren terwijl diegene misschien wel tachtig, negentig of zelfs honderd jaar heeft geleefd.

Als iedereen om je heen er niet meer is, wie schetst dan op jouw uitvaart het beeld van jou als feestende, lachende en swingende dertiger? Wie je bent als je dood gaat, is niet wie je je hele leven was. Gelukkig hebben we de foto's nog.

*Harriët Tomassen
Directeur/bestuurder Crematoria Twente*

TKKR thuis?

Voor € 15,- ontvangt u TKKR magazine vier keer per jaar thuis bij u op de deurmat.

Word abonnee en lees pakkende verhalen over verleden, heden en toekomst van Twente.

Scan de QR-code en word abonnee!

TKKR. Thuis in Twente

Het Haagse *bos*

Wat een heerlijke tijden toch. Een gekkenhuis in Haagse kringen. Animal Farm is er niets bij. Rousseau zou fantastische inspiratie opdoen voor zijn fabels en Saint-Saëns zou een volgende versie van zijn Carnaval des animaux zó uit zijn mouw schudden. Onder het mom van verandering, nieuw elan en afscheid van het fossiele Den Haag gonst het van de activiteit.

Hoekstra lag jaren als een hongerige leeuw voor de schatkist en gaat nu miljarden uitgeven als klimaat heilsoldaat. Een CDA-wondertje, dat zeker. Het is afwachten tot hij zijn ware gezicht laat zien en een tandeloze leeuw blijkt te zijn. Over kansen op uitglijders gesproken.

Wat te denken van de president van de Verenigde Staten die strompelend en hakkend ten koste van de haviken voor een tweede termijn gaat. Die Kamala Harris zit straks 4 jaar in de wachtkamer om zijn plaats over te nemen en Stoffel weet van geen wijken.

In de Nederlandse politiek kennen we ook heel wat leiders in wachtkamertjes.

De verhouding tussen Timmermans en de SP is niet jofel. In aanloop naar de verkiezingen voor het Europees Parlement maakte de SP een campagnefilmje waarin ene 'Hans Brusselmans' als een veelvraat het Nederlandse belang in Brussel verkwanseelde. De SP mag bij PvdA/GL niet aanhaken; Game over Lillian Marijnissen en achter in de rij aansluiten bij de geleedpotigen.

Dilan Yesilgöz zet de deur voor de PVV op een héééél klein kiertje, genoeg voor een miertje, maar onvoldoende voor de enige echte blonde Hollandse leeuw. Die zelf zoveel deuren sluit voor de dieren uit het andere bos.

Met veel tromgeroffel en geloei uit diepe kelen komen de boeren achter Caroline aangereden. Om het Haagse pluche en die schoothondjes eens de les te lezen over het ware leven op onze nationale Animal Farm. Gevolgd door een profeet uit het Oosten: zijn naam is Pieter en hij weet al vóór de start van zijn campagne zijn stal uit te mesten. Zal hij straks als dompteur in het Circus Hollandia staan?

De Partij voor de Dieren lag op ramkoers voor een uitmuntend resultaat, tot de hanen en de hennen elkaar het hok uitvochten. Resultaat: geen lijsttrekker die straks wel lijsttrekker is, maar eerst een schoon hok wil hebben.

Bij de oudere dieren, genaamd 50+ (en dat halen veel koeien, kippen en varkens niet) trekt Jorien van den Herik aan een dood paard. De hele partijtop valt uit elkaar en gezien de gemiddelde leeftijd van de merries en hengsten lijkt in dit geval euthanasie voor reanimatie te komen.

Er valt vast nog veel te beleven tot 22 november, voor 'oogjes dicht en snaveltjes toe' is in dit dierenbos geen tijd.

Peter van der Tol

MEER COLUMNS OP [TKKR.NL](https://tkkr.nl)

Van niemand en daarom VAN IEDEREEN

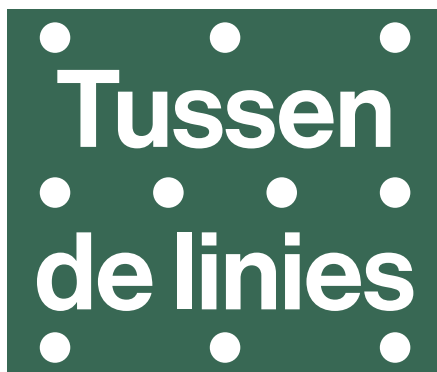
Klootschieten. Het is de meest Twentse sport die er bestaat, maar vraag een willekeurige Tukker naar de regels en historie en je zult slechts stilte als antwoord krijgen. Sommigen maken zich er misschien gemakkelijk vanaf: 'Een beetje gooien met een bal, toch?' En dan een schaaftachtig lachje. Spijtig, want er houden zich prachtige verhalen schuil in de geschiedenis van het klootschieten en iedereen kan er levenslessen uit putten.

EEN KLOOT ALS MUNITIE

Laten we beginnen bij het begin en meteen een van de grootste mythen ontrafelen. Klootschieten is geen Twentse sport. Het vond haar oorsprong in de oorlogsvoering. Op klei- en moerasgrond gebouwde steden verdedigden zich tegen vijandelijke belegeringen door vuistdikke ballen te kneden van aarde die ze droogden en opbakten. Die kloden werden vervolgens met slingeruigen richting de aanvallers geschoten. Wanneer de stofwolken van de slag neergedaald waren en soldaten huiswaarts keerden, namen ze dikwijls een paar kloden mee. Om de lange voettocht dragelijker te maken, speelden ze een spel waarbij een kloot zo ver mogelijk geworpen moest worden. Ingehuurde Zwitserse soldaten die tijdens Middeleeuwen in Duitsland gevochten hadden, schoten zich met de kloot spelenderwijs een weg terug naar huis. Zo kwamen grote delen van Europa in aanraking met het spel.

VERBOD OP KLOOTSCHIETEN IN NEDERLAND

Hoe klootschieten zich precies in Nederland nestelde valt niet met zekerheid te zeggen, maar sinds de veertiende eeuw verspreidde het zich als een lopend vuurtje door ons land. Van oost tot west en noord tot zuid werd het gespeeld. Het was zo populair dat stadsbestuurders zich genoodzaakt voelden om het te verbieden. In 1594 verspreidde de Stad Muiden het besluit om "*clootschieten, balwerpen, of enige andere spelen ofte diergelijcke ongeregelgheden onder die selve predicatie te bedrijven op peijne (straffe) ... van 15 stuivers.*" Binnen de muren van de stad mocht niet langer met kloden geschoten worden. Als je in die tijd door de straten van Muiden liep moest je constant op je hoede zijn wilde je niet geraakt worden

DOOR TOM LUTTIKHUIS

door een aanstormende kleien bal. Klootschieten moest voortaan buiten de stadsmuren en de ballen moesten van hout gemaakt worden.

MANCHESTER CITY VAN HET KLOOTSCHIETEN

Als reactie op het verbod op klootschieten binnen stadsmuren werden banen aangelegd op landgoederen buiten de poort. Wat voetbal nu is, was klootschieten toen. De rijken en machtigen trokken graag hun beurs om de sport dichtbij huis te halen. In 1390 liet Graaf Albrecht Van Beieren een 'clootschietbaan' aanleggen in de Haarlemmerhout. En Karel van Gelre bezat in zijn hof in Arnhem zelfs meerdere banen. De Middeleeuwse aristocratie was de voorloper van de oliesjeik anno 2023. Zoals je tegenwoordig als oliesjeik niet meetelt zonder voetbalclub, was je vroeger als edelman pas echt een grote jongen wanneer je een klootschietbaan bezat.

KLOOTSCHIETERSVELDSLAGE IN TWENTE

Ook tussen Regge en Dinkel nam klootschieten een belangrijke plek in het dagelijks leven in. Tegenwoordig

vinden vijandelijkheden tussen steden hun oorzaak in een diepgewortelde afkeer naar rivaliserende voetbalclubs. In vroegere tijden was klootschieten de oorzaak van ruzies tussen steden en vetes tussen dorpen en marken. Zo ontmoetten Ootmarsum en Oldenzaal elkaar op een koude januaridag in 1747 op de 'Duustervoort', het kruispunt van de Oude Ootmarsumsedijk en de Rossummerbeek. De inzet: tachtig dukaten. De Oldenzalers waren zo overtuigd van hun kunnen dat ze al voor de wedstrijd een vergulde bal aan de stadsbanier hingen, als overwinningsteken. Ze waren zelfs zo zeker van hun zaak dat ze het niet nodig vonden om de inzet mee te nemen. Een overwinning kon ze niet ontgaan...

... en dat klopte ook. Met nog een schot te gaan lag Oldenzaal zover voor dat hun laatste klootschieter zijn kloot alleen maar los hoefde te laten. Maar voor deze jongen was liefde geen spel. Zijn hart klopte voor een meisje in Ootmarsum en hij vreesde dat hij zich niet binnen de Ootmarsumse stadsmuren kon vertonen als hij degene was die de stad van zijn schatje over de knie zou leggen. Geen vrijersbezoekjes meer... en het was zo'n koude winter. Dus in plaats van vooruit te schieten, wierp de jongen zijn kloot een flink eind de verkeerde kant uit. Ootmarsum barstte in luid gejuich uit en eiste de tachtig dukaten op. Toen ze erachter kwamen dat de Oldenzalers met lege handen gekomen waren, veranderde de klootschietwedstrijd in een veldslag. Kloden werden weer als vanouds als munitie gebruikt. Onder aanvoering van de burgermeester van Ootmarsum werd de stadsbanier van Oldenzaal gejat. En vandaag de dag is dat stadsvaandel van Oldenzaal nog steeds in het bezit van Ootmarsum, ondanks vele pogingen om het terug te krijgen.

DE ZILVEREN KLOOT

In 1919 vond het Vaderlands Historisch Volksfeest plaats in Arnhem, een driedaags evenement ter ere van de Nederlandse cultuur. Vertegenwoordigers van klootschietverenigingen van Noord- en Zuid-Twente (van elkaar gescheiden

door het Almelo-Nordhornkanaal) speelden er een legendarische wedstrijd. Een vijf uur durend spektakel waar volgens een toeschouwer “telkens weer gigantische knapen uit de boerenschappen naar voren traden” en “na een aanloopje pijlsnel de zware kloot onder het gekrijs en geroep van honderden partijgenoten wegschoten.” Noord-Twente trok die keer aan het langste eind. Die keer, want na de uitreiking van de prijs, de Zilveren Kloot, werd afgesproken dat de wedstrijd het volgende jaar herhaald zou worden op Twentse bodem met als inzet dezelfde Zilveren Kloot. En zo ontstond een traditie die nog steeds bestaat. Op iedere eerste zondag van september wordt er op de Haarerheide in Reutum gestreden tussen de beste klootschieters van Noord- en Zuid-Twente met de Zilveren Kloot als eremetaal. De rivaliteit gaat zo diep dat er jaren zijn geweest dat de wedstrijd niet door ging. Soms vanwege geschil over de grootte van de kloot. Soms omdat de Zilveren Kloot verdwenen was.

VAN NIEMAND EN DAAROM VAN IEDEREEN

Het ereobject verdween na een misleidend bericht in de Twentsche Courant waarin stond dat wie driemaal winnaar was, eigenaar werd van Zilveren Kloot. Hoewel hier niets van waar was, eigende een *veuropscheeter* (aanvoerder) die driemaal op rij winnend uit de strijd gekomen was, zich de kloot toe. Een aantal jaren probeerde men tevergeefs het kleinood weer te laten fungeren waarvoor het bedoeld was: als wisseltrofee. En toen kwam de oorlog en was een zilveren kloot ineens niet belangrijk meer. In vijf jaar kan veel verloren gaan. Toen de oorlog voorbij was en klootschieten weer als vanouds gespeeld werd op de Twentse heide, zetten klootschietprominenten de zoektocht naar de Zilveren Kloot voort. In de tussentijd diende een replica als wisseltrofee.

Het kostte een generatie, geduld en een mensenhart vol empathie om het originele object boven water te halen. Oud zeer werd overwonnen en plooiën

gladgestreken. De *veuropscheeter* had het niet zo bedoeld, maar gekrenkt door de valse aantijgingen een dief te zijn, weigerde hij het terug te geven. Met de terugkeer van de originele Zilveren Kloot werd een jarenlange vete bijgelegd. Omdat de replica als plaatsvervanger diende, werd het origineel in bewaring genomen. De Zilveren Kloot was namelijk bezit van niemand en daarom van iedereen.

Die wijsheid geldt ook voor sport. En voor het klootschieten. Het is geen Twentse sport, ook geen Nederlandse sport, het is een volkssport die van Schotland tot Duitsland en van Italië tot Ierland bedreven wordt. In Twente brengt het mensen uit verschillende steden en dorpen samen, dezelfde strijd voerend als hun voorouders generaties eerder. Dat is de essentie van sport: het verbindt. Verbroedering door strijd. Dat is wat klootschieten zo mooi maakt. ■

Veel van deze prachtige historie heeft als bron: Het Groot Klootschietersboek, Martin Meijerink, 2005, Uitgeverij Smit

Heb jij een gezonde relatie met voeding?

Meer energie hebben, lekker in je vel zitten, goed op gewicht zijn. Wie wil dat niet? De dieetcultuur heeft een enorme plek ingenomen in de maatschappij. Dieetboeken, sociale mediapagina's, tijdschriften en nieuwsberichten schieten als paddenstoelen uit de grond. Ze beloven allemaal hetzelfde: snel en blijvend afvallen. Een valse belofte.

Een dieet is niet het antwoord op jouw gezondheidsvraagstuk. De onrust die de korte termijn aanpak creëert, maakt het alleen maar moeilijker om je gezondheid blijvend te verbeteren. Alleen vanuit rust kan gewerkt worden aan verbetering. Maar hoe bewaar je de rust als er zoveel dingen zijn die om aandacht schreeuwen?

De weegschaal

Wat doe je als je weegschaal meer aangeeft dan het vorige weegmoment? Laat jij je hierdoor uit het veld slaan? Als je alles om de weegschaal laat draaien, geef je het de macht om je een goed of slecht gevoel te geven. Je denkt al snel dat jij iets verkeerd hebt gedaan, terwijl er zoveel factoren invloed hebben op jouw gewicht. Denk aan de veranderingen in jouw vochtbalans, door bijvoorbeeld het weer, hormonen en voeding.

Wegen is een vorm van controle, maar het is juist van belang om je lichaam te vertrouwen. Richt je daarom op de signalen van je lijf in plaats van op een cijfertje op de weegschaal. Constant wegen kan je frustreren. Het belemmert je reis naar een gezonde leefstijl. Daarom is de beste oplossing: stop met wegen!

Een avondje snaaien

Wat doe je als je na een gezellige avond meer hebt gesnaaid dan je wilde? Wanneer jij hier enorm van baalt: laat het gaan. Want hoe groot is het probleem nou? Je lijf is echt wel in staat om de voeding te verwerken. Een avondje snaaien kan tegendraads voelen, maar het hoeft geen gezonde leefstijl in de weg

te staan. Er blijven altijd momenten dat je meer eet dan je eigenlijk nodig had.

Wanneer jij jezelf blijft vertellen dat je goed bezig bent als je zo min mogelijk calorieën eet en dat je slecht bezig bent als je wat hebt gesnaaid, dan doe je jezelf tekort. Je blijft hangen in de dieetcultuur en het voorkomt dat je de innerlijke signalen van eten aanvoelt.

Alleen in het weekend...

Wat doe je als je zin hebt in iets lekkers, maar het nog geen weekend is? Negeer je dan je eigen behoefte of kies je toch voor iets lekkers? Vaak hoor ik terug dat mensen zichzelf alleen in het weekend wat extra's toestaan. Omdat "het nu nog kan" denken ze op zaterdag en zondag niet na over wat ze eten en maken ze op maandag weer een pas op de plaats. Het resultaat hiervan is dat je in het weekend overeet, terwijl je er doordeweeks misschien veel meer van had kunnen genieten.

Maar ons lijf werkt zondag niet anders dan maandag. Het weekend anders behandelen dan de weekdag staat een gezonde relatie met voeding in de weg.

Traktaties

Wat doe je als er iemand trakteert terwijl je wilt afvallen? Sla je het stukje taart dan af of neem je het aan? Bij een gezonde relatie met voeding weeg je deze keuze af op basis van jouw behoefte. Wat voor een taart is het? Is dit jouw lievelingstaart of niet? Ben je nog voldaan of kun je er op dit moment enorm van genieten? Er is geen goed of fout. Na een stuk taart krijg je waarschijnlijk pas later weer trek, waardoor het lijf zelf de balans bewaakt.

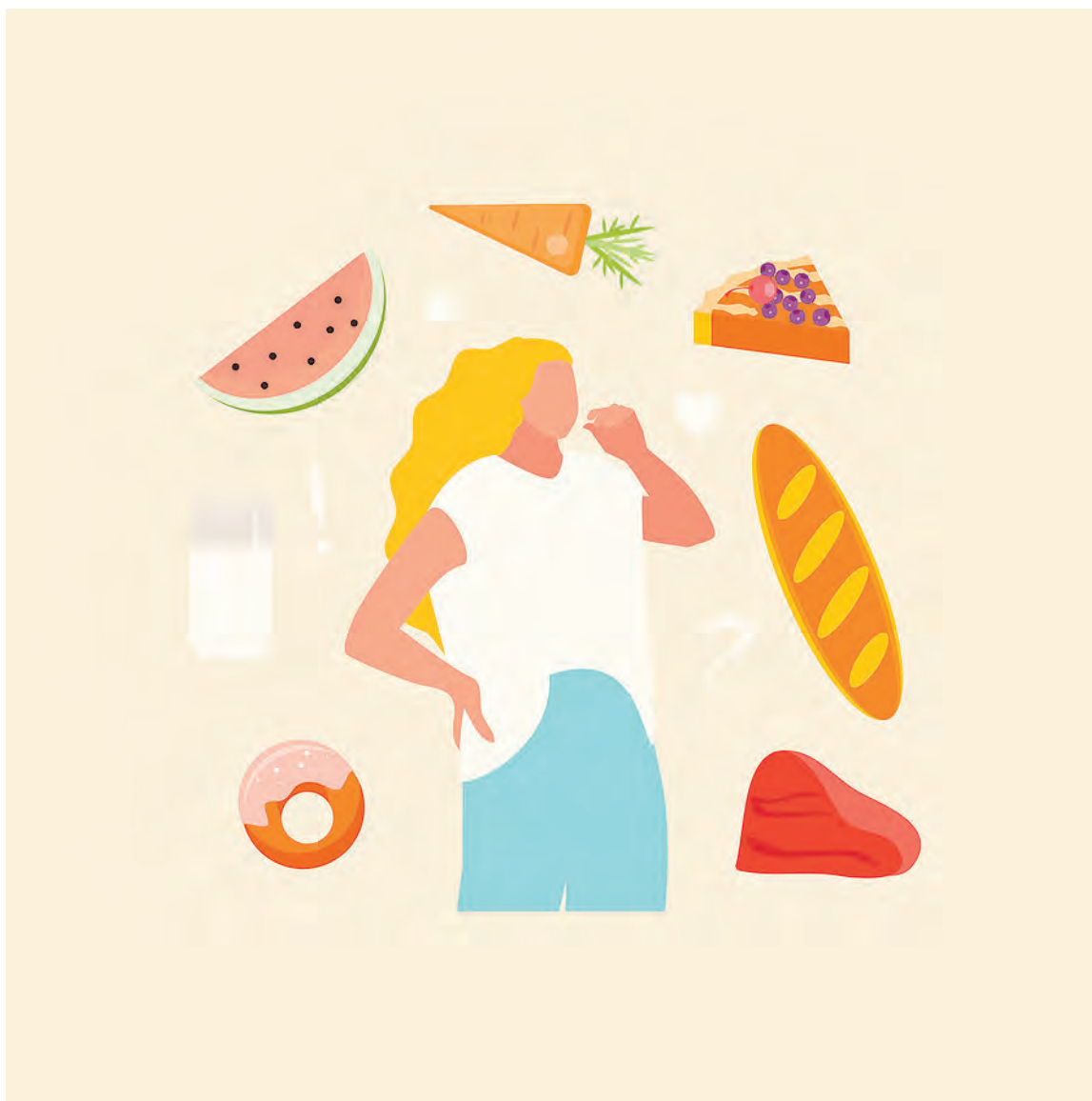
Een traktatie komt niet dagelijks voor, dus maak er niet zo'n punt van. Traktaties zullen ook altijd blijven. Wil je echt voor de rest van je leven traktaties blijven afslaan? Er bestaat een balans waar jij je fijn bij voelt.

Honger voor de maaltijd

Wat doe je als je enorme trek hebt, maar het nog geen tijd is om te eten? Zit je de tijd dan uit of geef je eraan toe? Vaak merk ik dat mensen overdag trek uitzitten en negeren. Alleen leidt dit geregeld tot extreme honger, waardoor alle goede voornemens om beheerst en bewust te eten overboord gegooid worden. Het heeft dus een averechts effect.

Het respecteren van je biologische honger is de eerste stap naar een normaal eetpatroon, naar een leven zonder een dieet en zorgen over wat wel en niet

mag. Voed jezelf met voldoende energie en koolhydraten. Je lijf vraagt niet om energie om je zwaarder te maken. Juist overdag heb jij de energie nodig.

Trek na de maaltijd

Wat doe je als je na de maaltijd nog niet voldaan bent? Geef jij jezelf dan toestemming om nog extra te eten of vind jij dat je genoeg hebt gehad? Wanneer je vanuit je hoofd bepaalt dat je genoeg hebt gehad terwijl dat niet zo is, dan werk je eetbuien in de hand. Andersom kan ook het geval zijn. Wanneer je bijvoorbeeld hebt geleerd om altijd je bord leeg te eten, schakel je al snel over op de automatische piloot. Eten tot het op is, tot er niets meer over is. Zo eet je snel te veel.

Vaak weten mensen niet hoe comfortabele verzadiging aanvoelt. Of te weinig of te veel. Probeer daarom

Het respecteren van je biologische honger is de eerste stap naar een normaal eetpatroon

bewust te zijn van de hoeveelheid die je eet. Neem de tijd, eet zonder afleiding en bepaal tussendoor hoe vol je zit.

Maatje te groot

Wat doe je als jouw kledingmaat afwijkt van de mensen in jouw omgeving? Wijs jij jezelf af of respecteer jij je eigen lichaam? Vaak zie ik dat mensen zichzelf op een negatieve manier vergelijken met anderen. Maar dit levert niets op. Ieder lichaam is anders en een vergelijking

is daarom altijd oneerlijk. Respecteer je lichaam. Voel je goed over jezelf. Dit is noodzakelijk om beter voor jezelf te zorgen. Zo kun je de keuzes maken die bij jou passen. In plaats van constant het 'perfecte' lichaam na te streven en gefrustreerd raken omdat het niet lukt, kun je vanuit zelfwaardering toewerken naar een stabiel en gezond gewicht.

Een gezonde relatie met voeding

Constant de focus op jouw gewicht creëert een eeuwige strijd tegen de kilo's. Verleg je focus naar meer compassie. Accepteer jezelf. Vind rust, want daarin ligt jouw kracht. Vanuit rust kun je werken aan een gezonde relatie met voeding. Het leven is om van te genieten en daar hoort eten zeker bij! ■

Ellen Wigger-Lohuis, MSc, diëtist en leefstijlcoach
Instagram [@ellenwigger](#)

Verduurzamen laat ons niet KOUD

Stilzitten is niets voor Eggy Voorneman uit Oldenzaal. Sporten, studeren, fietsen. Dat past hem. Op de fiets naar Rome en terug. Hij heeft zich op de energietransitie en de verduurzaming gestort. Zo vertelt hij enthousiast en bevlogen. Hij dook in de boeken om de nodige kennis te verwerven en hij houdt zijn kennis up-to-date. Daarbij komt zijn technische achtergrond uitstekend van pas. Want als je zoals Eggy Voorneman een F16 in de lucht kan houden, kan je zeker een woning verduurzamen. Eggy is niet alleen een man van woorden, maar zeker ook van daden. Hij stak zijn handen uit de mouwen om zijn eigen woning energiezuinig te maken.

per geval, zo legt Eggy Voorneman uit. 'Elke woning, ook een rijtjeswoning, is namelijk uniek wat betreft de energievoorziening, de isolatie en de isolatiemogelijkheden. Wat voor de ene woning een positieve maatregel is, kan voor een andere woning heel anders uitpakken.' Moeten we dan gaan studeren en een warmtemeter kopen om te zoeken naar koudebruggen? Of gaan we te rade bij deskundigen?

KENNISDELEN

Als Oldenzaalse klimaatburgemeester –de meest geïnterviewde burgemeester van Twente– deelt Eggy Voorneman zijn kennis betreffende de energietransitie met geïnteresseerden in Oldenzaal, Tubbergen, Dinkelland en Losser. Het hele duurzaamheidsverhaal heeft geen geheimen meer voor Eggy Voorneman. Inmiddels zijn bij vele gemeenten energiecoaches actief. Met hun kennis en ervaring kunnen wij ons voordeel doen, want we kunnen bij hen aankloppen met vragen en voor advies. Eggy Voorneman wijst erop, dat we verduurzaming kunnen realiseren niet alleen door gedragsverandering, maar ook door maatregelen volgens een stappenplan. 'Gedragsverandering kunnen we helemaal zelf bewerkstelligen. Drie keer per week op de fiets naar de supermarkt in plaats van één keer met de auto. Korter douchen. Energiezuinige lampen en apparaten gebruiken. Een boek of magazine lezen in plaats van t.v. kijken.'

STAPPENPLAN

'Door een goed stappenplan te maken en uit te voeren kan je comfortabel blijven wonen voor zo min mogelijk geld.' Dat is het uitgangspunt van de energieburgemeester. Hij is ervan overtuigd, dat dat ook haalbaar is. Nadat in het plan bepaald is welke maatregelen getroffen zouden moeten worden, wordt de volgorde daarvan vastgesteld. Door een verkeerde volgorde worden vaak verkeerde of inefficiënte maatregelen getroffen. 'Het belangrijkste is, dat de schil van het woongedeelte wordt aangepakt. Dat is de plek waar geleefd wordt. Daar behoort de temperatuur aangenaam te zijn. Daarvoor moeten de vloer, de wanden en het plafond (de schil) worden geïsoleerd. Voor nieuwbouwwoningen gelden bepaalde isolatiewaarden om ze energieneutraal te laten zijn. Bij het isoleren van oudere woningen zouden die waarden zoveel mogelijk in acht moeten worden genomen.' De keuze van de isolatiematerialen wordt daardoor

dan ook bepaald. Kieren moeten worden gedicht. Alles zo mogelijk potdicht. Een warmteterugwinningseenheid zou een optie zijn. Zeker omdat die tegenwoordig per kamer kan worden geïnstalleerd. Vervolgens kan een warmtepomp worden geplaatst. Eggy Voorneman wijst op het belang van het goed inregelen van die pomp. Daarvoor is vakmanschap vereist. 'De stooklijn van de pomp moet zo zijn, dat de pomp optimaal presteert met een zo gunstig mogelijk energieverbruik. Dat laatste is helaas lang niet altijd het geval.'

'We moeten niet vergeten, dat de verduurzaming zal leiden tot een gunstiger energielabel en daarmee tot een betere verkoopbaarheid van onze huizen'

ELEKTRICITEITSBEOEFTE

Als duidelijk is welke elektriciteitsbehoefte er is na alle getroffen maatregelen, kan bepaald worden met hoeveel zonnepanelen in die behoefte kan worden voorzien. Van belang voor hun effectiviteit is de ligging van de panelen. In of uit de zon, in of buiten de schaduw van bijvoorbeeld bomen. Het negatieve effect van schaduw kan beperkt worden door een aangepaste schakeling van de zonnepanelen. Voor degenen die geen vloerverwarming zouden willen of kunnen aanleggen heeft Eggy Voorneman een geruststelling. 'Het is wellicht mogelijk voor gelijkwaardige verwarming te zorgen door de radiatoren van de cv-installatie waterzijdig in te regelen. Een relatief eenvoudige operatie, waarvoor gemeenten inregelsets beschikbaar stellen.'

VOORDELEN

'We moeten niet vergeten, dat de verduurzaming zal leiden tot een gunstiger energielabel en daarmee tot een betere verkoopbaarheid van onze huizen. Bedrijven hebben zeker ook baat bij gelijke of vergelijkbare energiebesparende maatregelen. Zij worden verplicht aan de eisen van energielabel C te gaan voldoen.' Eggy Voorneman wijst er ten slotte nog op, dat financiering van energiebesparende maatregelen mogelijk is met een gunstige lening van het Warmtefonds tot maximaal € 27.000,-. De fiets van Eggy staat klaar om hem naar de volgende opdracht te brengen. ■

Voor verduurzaming kan niemand weglopen. De gaskraan wordt immers dichtgedraaid en daardoor zal ook bij ons zelf de knop om moeten. Maar dan rijzen vele vragen en twijfels. Verdwalen we niet in een doolhof van (on)mogelijkheden en regels? Welke van de vele energiewegen naar Rome kies je? Wat kan je zelf doen en wat moet je uitbesteden? Wat kost het?

Op de site milieucentraal.nl is de nodige algemene informatie te vinden. Goed en overzichtelijk. Die informatie is echter niet toegesneden op de specifieke thuisituatie. De thuisituatie verschilt

TEC warmtepompen uit voorraad leverbaar

 TEC
WARMTEPOMPEN

**Binnen 4 weken bij u thuis
geïnstalleerd!**

www.tecwarmtepompen.nl

Je wegwijzer voor travelstof

KLEDING GEMAAKT VAN TRAVELSTOF ZIE JE STEEDS VAKER IN DE WINKELS HANGEN. DE ÉÉN IS LAAIEND ENTHOUSIAST, DE ANDER HEEFT GEEN IDEE WAT TRAVELSTOF IS.

Graag vertel ik je wat meer over deze bijzondere stof. Over de eigenschappen en waarom ik het een fijne stof vind om te dragen.

WAT IS TRAVELSTOF?

De naam zegt het al, travelstof is ideaal voor op reis. Het is namelijk een hele comfortabele stof om te dragen. Het is een heel soepel en dun breisel, waardoor het erg rekbaar is en dus meebeweegt als je het draagt. Heel comfy, niet alleen voor op reis maar ook in het dagelijks leven. Daarnaast is travelstof een kreukvrije, vormvaste stof, daarom erg handig voor in de koffer. Het strijkijzer komt er niet aan te pas. Na het wassen droogt dit materiaal ontzettend snel, gewoon aan de lucht. Travelstof is bovendien niet statisch, het gaat lang mee en pilt niet!

WAAROM DRAAG IK GRAAG TRAVELSTOF?

Ik heb verschillende kledingstukken van travelstof. Mijn allereerste was een lang donkerblauw jasje met een reverskraag in een tijdloos model. Ik draag het nog steeds met heel veel plezier, ook al is het al zes jaar oud. Het is mijn favoriet want ik houd van kleding waarin ik mij goed kan bewegen. Ondanks dat het een fijn breisel is, is de stof vormvast waardoor dit jasje formeler oogt dan een gewoon jersey jasje. En die uitstraling kan ik goed gebruiken voor mijn werk.

Travelstof is gemaakt van een synthetisch materiaal, namelijk polyamide en elasthan. De elasthan zorgt voor de hoge elasticiteit van de travelstof. Normaal gesproken kan ik niet goed tegen synthetische stoffen want dat voelt voor mij vaak benauwd. Maar travelstof voelt altijd koel aan, zelfs tijdens zomerse dagen. Ik vind het heerlijk. Het onderhoud is ook erg makkelijk, je wast het en de volgende dag kan je het alweer aan.

WEL BELANGRIJK OM TE WETEN

Travelstof was je in de wasmachine op een fijnwas-programma. Gebruik géén wasverzachter. Dat tast namelijk de elasticiteit aan. Vul de wastrommel

maar voor de helft. Zo voorkom je dat de kleding toch gaat kreuken. Centrifugeren doe ik overigens op de laagste stand. Mijn jasje hang ik te drogen aan de lucht op een dikke hanger. Door het gewicht van het water strijkt het jasje zich als het ware zelf. Is het droog, dan is het direct klaar om gedragen te worden. Travelstof bestaat in verschillende diktes.

Travelstof is kreukvrij en vormvast, erg handig voor in de koffer

Bij veel kledingmerken staat het gewicht in het aantal grammen aangegeven. De stof is niet persé dikker of dunner maar wel dichter of minder dicht gebreed. Een hoge dichtheid is fijn in de winter, een lagere is fijn in de zomer.

HOE HERKEN JE TRAVELSTOF?

Helaas zijn er kwaliteiten op de markt die lijken op travelstof. Die dragen en voelen toch iets anders. Hoe herken je écht van niet-echt? Sommige kledingmerken gebruiken een label met daarop Travel Quality. Maar of het kledingstuk nu wel of niet zo'n label heeft, je herkent travelstof direct aan de volgende kenmerken: het is een gladde en zeer rekbare stof die koel aanvoelt. Daarnaast staan op het samenstellingsetiket de grondstoffen polyamide (75-80%) en elasthan (20-25%). Tijdens het dragen merk je dat travelstof niet pilt, nauwelijks kreukt en erg vormvast is.

ENKELE STYLINGTIPS

Omdat travelstof erg rekbaar is kan het een niet wenselijk accent geven,

bijvoorbeeld rond je heupen of buikje. Denk dan aan het volgende:

- * Kies bij voorkeur een zwaardere kwaliteit travelstof voor een rok of broek. Deze is steviger en daardoor verkleint de kans op een 'buikje-accent'.
- * Kies een model broek of rok met iets meer ruimte in de pasvorm rond het buik en heup gedeelte. Enkele kleine plooitjes in de taille kunnen al een groot verschil maken.
- * Draag de juiste maat. Een te kleine maat zorgt voor 'spanning' op de travelstof en vergroot de kans op een 'buikje-accent'.
- * Kies bijvoorbeeld geen rechte rok maar een uitlopend A-model. Je taille geef je een mooi accent en het 'buikje-accent' is niet aan de orde. Zelf heb ik bijvoorbeeld een doorknoopjurk met een uitlopend rokgedeelte in travelstof. Eén van mijn favorieten.

Misschien was je tot nu toe een beetje huiverig om een kledingstuk te kiezen in travelstof. Maar wellicht is het, na het lezen van dit artikel, toch een interessante stof om eens uit te proberen. Ik ben nieuwsgierig naar je ervaring. Laat je het mij weten?

Stijlvolle groet,

Simone

Simone Tiehatten is kledingcommunicatie-expert | www.s-kwadraat.com

MEER VAN SIMONE OP TKKR.NL

Een theaterbelevenis die nog lang zal nazingen

DAGBOEK VAN EEN DORPSKOOR

november en december
in kerken van Haarle,
Bentelo en Enschede

www.dagboekvaneendorpskoor.nl

